

Český překlad publikace

Skilled for Life? KEY FINDINGS FROM THE SURVEY OF ADULT SKILLS

(publikace je dostupná na <http://www.oecd.org/site/piaac/publications.htm>)

O Výzkumu dovedností dospělých (PIAAC)

Deset let po uveřejnění výsledků prvního kola Programu pro mezinárodní hodnocení žáků (PISA), klíčového hodnocení znalostí a dovedností patnáctiletých, provedla OECD svůj první Výzkum dovedností dospělých, který rozšiřuje hodnocení dovedností na celou dospělé populaci. Tento výzkum, který je výstupem Programu OECD pro Mezinárodní hodnocení kompetencí dospělých (PIAAC), se zaměřuje na podobné dovednosti (na čtenářskou a numerickou gramotnost a na řešení problémů), jež byly hodnoceny v PISA, avšak tyto dvě studie používají rozdílné hodnotící úlohy, což odpovídá rozdílným kontextům, ve kterých žijí patnáctiletí studenti a starší dospělí. Cíle výzkumů se doplňují: PISA se snaží identifikovat způsoby, jakými by se studenti lépe učili, učitelé lépe vyučovali a školy pracovaly efektivněji; výzkum dovedností dospělých se soustřeďuje na to, jakým způsobem dospělí dovednosti rozvíjejí, jak je používají a jaké výhody jim užití těchto dovedností přináší. K tomuto účelu sbírá Výzkum dovedností dospělých informace o tom, jak jsou dovednosti užívány doma, na pracovišti a v rámci komunity; jak jsou tyto dovednosti rozvíjeny, udržovány a ztráceny v průběhu života; a jak se tyto dovednosti vztahují k uplatnění na trhu práce, k příjmu, zdraví a k sociální a politické angažovanosti. Prostřednictvím těchto informací může Výzkum dovedností dospělých pomoci politickým činitelům:

- prozkoumat vliv způsoblosti v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti a řešení problémů na řadu ekonomických a sociálních výsledků
- zhodnotit výkonnost vzdělávacích a školicích systémů, praxe pracovních úřadů a sociálních politik při rozvoji dovedností vyžadovaných trhem práce a společností obecně

- identifikovat nástroje těchto politik, aby bylo možné redukovat nedostatky v klíčových kompetencích.

Klíčová fakta o Výzkumu dovedností dospělých (PIAAC)

Co je hodnoceno

Výzkum dovedností dospělých (PIAAC) hodnotí způsobilost dospělých ve věku od 16 let v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti a v řešení problémů v technologicky bohatých prostředích. Tyto dovednosti jsou „klíčovými kompetencemi pro zpracování informací“, které jsou pro dospělé relevantní v mnoha společenských kontextech a pracovních situacích a nezbytné pro plnou integraci a zapojení do trhu práce, pro vzdělání a školení a pro společenský a občanský život.

Šetření navíc od respondentů získává celou škálu informací o aktivitách spojených s čtenářskou a numerickou gramotností, o užití informačních a komunikačních technologií v práci a v každodenním životě a o řadě obecných dovedností vyžadovaných od jednotlivců v zaměstnání, jako například spolupráce s ostatními a schopnost zorganizovat si svůj čas. Respondenti jsou rovněž tázáni, zda jejich dovednosti a kvalifikace odpovídají požadavkům jejich práce a zda disponují autonomií v klíčových záležitostech své práce.

Metody

- Zkoumáno bylo okolo 166 000 dospělých ve věku 16–65 let, a to v 24 zemích a regionech: 22 členských zemí OECD – Austrálie, Belgie (Vlámsko), Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Japonsko, Kanada, Korea, Nizozemsko, Německo, Norsko, Polsko, Rakousko, Slovensko, Španělsko, Švédsko, Spojené království (Anglie a Severní Irsko) a Spojené státy; a dvě partnerské země – Kypr (viz poznámky na konci této kapitoly) a Ruská federace.
- Sběr dat pro Výzkum dovedností dospělých (PIAAC) se uskutečnil v období od 1. srpna 2008 do 31. března 2012 ve většině zapojených zemí. V Kanadě se sběr dat uskutečnil v období od listopadu 2011 do června 2012 a Francie sbírala data od září do listopadu 2012.
- Jazykem hodnocení byl úřední jazyk či jazyky každé z účastnících se zemí. V některých zemích

hodnocení probíhalo také v široce užívaných minoritních či regionálních jazycích.

- Dvě součásti hodnocení byly volitelné: hodnocení řešení problémů v technologicky bohatých prostředích a hodnocení základních čtenářských dovedností. 20 z 24 zúčastněných zemí provedlo hodnocení řešení problémů a 21 provedlo hodnocení čtenářských dovedností.
- Cílovou populací výzkumu byla neinstitucionalizovaná populace ve věku 16–65 let žijících v dané zemi v době sběru dat, a to nezávisle na národnosti, občanství či mateřském jazyku.
- Velikost vzorku závisela primárně na počtu hodnocených kognitivních domén a na počtu jazyků, ve kterých bylo hodnocení provedeno. Některé země zvětšily velikost vzorku, aby měly spolehlivé odhady způsobilosti pro obyvatele určitých zeměpisných regionů a/nebo pro určité podskupiny populace, jakými jsou například původní obyvatelé či imigranti. Získané vzorky dosahovaly minima okolo 4500 a maxima téměř 27 300 respondentů.
- Výzkum byl prováděn pod dohledem školených tazatelů buď u respondenta doma, nebo na místě, na kterém se respondent a tazatel dohodli. Doprovodný dotazník byl proveden tazatelem ve formátu osobního rozhovoru s pomocí počítače. Dle možností respondenta trvalo vyplnění dotazníku 30 až 45 minut.
- Po vyhotovení doprovodného dotazníku vyplnil respondent test, a to, v závislosti na počítačových dovednostech, buď na přenosném počítači, anebo v tištěném formátu vyplněním testových sešitů. Vyplnění kognitivního hodnocení trvalo respondentům průměrně 50 minut.
- Respondenti s velmi nízkou gramotností přeskočili celý test čtenářské a numerické gramotnosti a řešení problémů v technologicky bohatých prostředích a přešli namísto toho přímo k testu „základních čtenářských dovedností“. Tento test zkoumal znalost slovní zásoby, schopnost zpracovat význam na úrovni věty a schopnost plynule číst textové pasáže. Test neměl časový limit, avšak čas, který respondenti potřebovali na vyplnění, byl zaznamenán. Hodnocení základních čtenářských dovedností podstoupili také všichni respondenti, kteří vyplňovali tištěnou verzi hodnocení.

Dodatečné země

- Druhé kolo Výzkumu dovedností dospělých začalo v roce 2012 a zahrnuje devět dodatečných zemí. Sběr dat proběhne v roce 2014 a výsledky budou zveřejněny v roce 2016.

CO UKAZUJÍ VÝSLEDKY A CO TO ZNAMENÁ PRO VEŘEJNOU POLITIKU

Dovednosti mění životy a podporují ekonomiky

Dovednosti mají zásadní dopad na životní příležitosti každého jednotlivce.

Dovednosti mění životy, generují prosperitu a podporují společenské začlenění. Bez správných dovedností zůstávají lidé na okraji společnosti, technologický pokrok se nepřetavuje do ekonomického růstu a podniky a země nemohou v dnešním globálně propojeném a čím dál složitějším světě soutěžit. Aby bylo možno dosáhnout co nejlepší návratnosti investic do dovedností, je nutné mít dobré informace o dovednostech, které jsou požadované a dostupné na trhu práce. Nutné jsou ovšem také takové politiky, které zajistí, že tyto dovednosti budou efektivně využity ke generování lepších pracovních příležitostí vedoucích k lepším životům. Na podporu těchto cílů začala OECD měřit dovednosti dospělé populace.

Má-li tento nový Výzkum dovedností dospělých ústřední poselství, pak je jím myšlenka, že to, co lidé vědí, a to, co mohou s tím, co znají, dělat, má zásadní dopad na jejich životní příležitosti. Například průměrná hodinová mzda pracovníků skórujících na Úrovni 4 nebo 5 čtenářské gramotnosti – tedy těch, kteří jsou schopni složitých dedukcí a dovedou vyhodnocovat skrytá tvrzení či argumenty v psaných textech – je o více než 60 % vyšší než těch pracovníků, kteří dosáhli na Úroveň 1 či nižší – tedy těch, kteří dokážou nanejvýš přečíst relativně krátké texty s cílem nalézt jedinou informaci, která je identická s informací uvedenou v otázce či zadání, nebo dokážou nanejvýš porozumět základní slovní zásobě. Jedinci s nízkou úrovní čtenářských dovedností mají také až dvakrát větší pravděpodobnost, že budou nezaměstnaní.

Jedinci s nízkými dovednostmi mají čím dál větší pravděpodobnost, že zůstanou pozadu...

S tím, jak se poptávka po dovednostech nadále posouvá k sofistikovanějším úkolům, jak čím dál více práce zahrnuje analyzování a sdělování informací a jak technologie pronikají do všech oblastí života, mají jedinci s nízkými dovednostmi v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti vyšší pravděpodobnost, že se ocitnou v rizikové situaci. Nízká způsobilost v oblasti zpracování informací omezuje přístup dospělých k mnoha základním službám, k lépe hodnoceným a vděčnějším povoláním, a ztěžuje možnost účastnit se dalšího vzdělávání a školení, což je klíčové pro rozvoj a udržování dovedností po dobu trvání pracovního života i po něm.

...a země s nižšími úrovněmi dovedností riskují ztrátu konkurenceschopnosti, jelikož světová ekonomika je na dovednostech čím dál závislejší.

Tyto souvislosti se netýkají pouze jednotlivců, platí i pro země: příjem *per capita* je vyšší v zemích s vyšším podílem dospělých, kteří dosahují nejvyšších hodnot čtenářské a numerické gramotnosti, a s nižším podílem dospělých na nejnižších stupních způsobilosti.

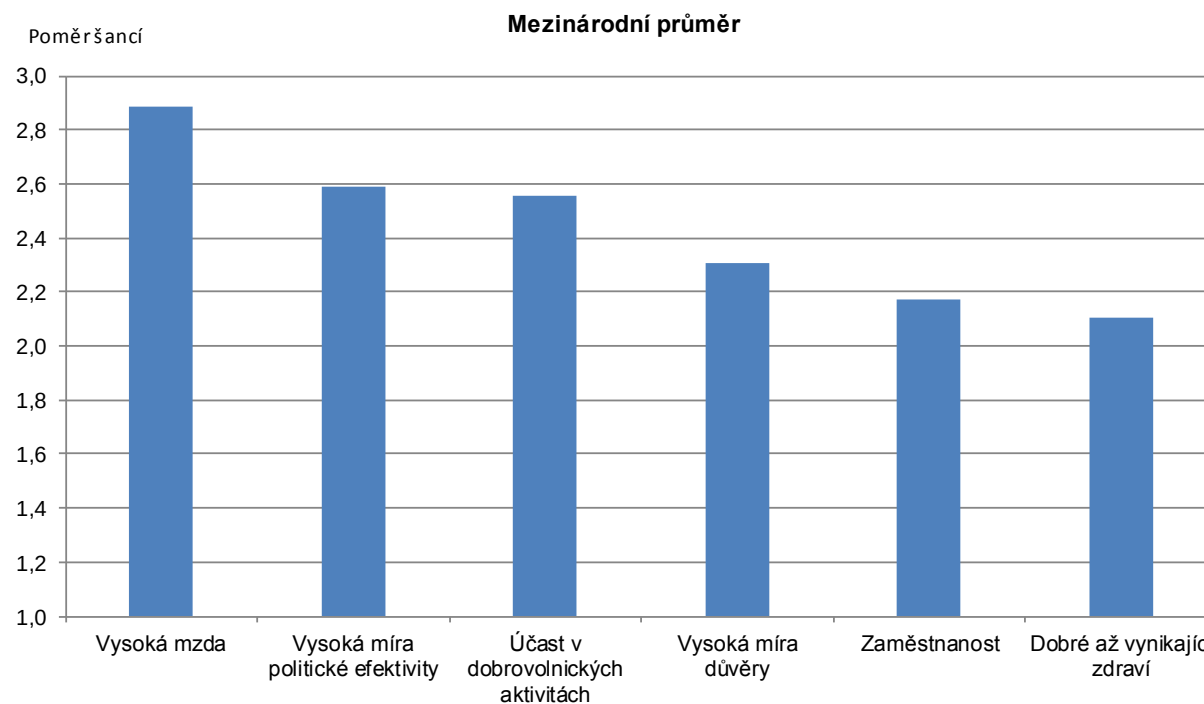
Nerovnost v dovednostech souvisí s nerovností v příjmech.

Způsob, jakým jsou v rámci populace rozloženy dovednosti, má také značný vliv na distribuci ekonomických a sociálních výsledků v rámci společnosti. Výzkum dovedností dospělých ukazuje, že vyšší úrovně nerovnosti v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti se pojí s vyšší nerovností v rozložení příjmů, ať už je kauzální povaha této souvislosti jakákoli. Pokud má velká část dospělých nízké dovednosti v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti, může to komplikovat jak zavádění a rozšiřování technologií na podporu výkonnosti, tak i praxi úřadů práce; což následně brání zvyšování životní úrovně.

Graf 1

Pravděpodobnost pozitivních sociálních a ekonomických výsledků u vysoce gramotných dospělých

Zvýšená pravděpodobnost (odds ratio), že dospělí dosahující Úrovně 4/5 v oblasti čtenářské gramotnosti uvedou vysoké výdělky, vysokou míru důvěry v ostatní, vysokou míru politické efektivity, dobré zdraví, účast v dobrovolnických aktivitách a zaměstnanost, oproti dospělým, kteří dosáhli Úrovně 1 nebo nižší (očištěno)

Poznámky: Poměr šancí je očištěn o věk, pohlaví, dosažené vzdělání, přistěhovalectví a jazykový původ. Vysoké mzdy jsou definovány jako hodinová mzda pracovníků, která je nad průměrem dané země.

Zdroj: Výzkum dovedností dospělých (PIAAC) (2012).

Jedinci s nižší úrovní dovedností rovněž častěji uvádějí horší zdravotní stav, nižší občanské zapojení a nižší míru důvěry.

Vliv dovedností ovšem sahá daleko za příjmy a zaměstnanost. Ve všech zemích platí, že jednotlivci s nižší způsobilostí v oblasti čtenářské gramotnosti uvádějí špatné zdraví, přesvědčení, že mají malý vliv na politické události, a neúčast v kolektivních či dobrovolnických aktivitách častěji než jedinci s lepšími dovednostmi. Ve většině zemí mají také menší pravděpodobnost důvěry v ostatní. Například jednotlivci, jejichž výkon v oblasti čtenářské gramotnosti dosáhl Úrovně 1, uvádějí, v průměru všech zemí, nízkou míru důvěry až dvakrát častěji než jednotlivci, kteří dosáhli Úrovně 4 nebo 5, a to i po přihlédnutí k jejich vzdělání a sociálnímu zázemí. Odhalit

kauzalitu těchto vazeb je sice obtížné, přesto na nich velmi záleží, jelikož důvěra je pojítkem moderních společností a základem ekonomického jednání. Bez důvěry ve vlády, veřejné instituce a správně regulované trhy lze jen těžko získat potřebnou veřejnou podporu pro ambiciózní a inovativní politická opatření, a zvláště pak tam, kde je zapotřebí krátkodobých obětí a dlouhodobé výhody nejsou hned patrné. Slabší důvěra může také vést k nižší míře dodržování pravidel a směrnic, a tak vést k přísnějším a byrokratičtějším směrnicím. Občané a podniky se také mohou vyhýbat riziku a oddalovat rozhodnutí o investicích, inovacích a pracovní mobilitě, která jsou klíčová pro nastartování růstu a obnovení konkurenceschopnosti. S dovednostmi občanů souvisí posilování férovosti a integrity při vytváření a implementaci politik, zajišťování inkluzivnější politiky i budování skutečného zapojení občanů.

Výsledky výzkumu poskytují nové poznatky o výzvách veřejné politiky tváří v tvář dovednostním systémům.

Ve svém celku podtrhují tyto výsledky zásadní význam dovedností v oblasti zpracování informací pro zapojení dospělých na trhu práce a pro účast na vzdělávání a školení a společenském a občanském životě. Tyto dovednosti jsou také vysoce přenosné, a tudíž relevantní pro mnoho společenských kontextů a pracovních situací. Vyhledávání, analýza a sdělování informací probíhá nyní zejména prostřednictvím používání digitálních přístrojů a aplikací, jakými jsou osobní počítače, chytré telefony a internet. Schopnost uvážlivě používat tyto přístroje a pracovat s informacemi tak získává rozhodující vliv.

Výsledky tohoto výzkumu nabízí zcela zásadní poznatky pro politické činitele, kteří usilují o překonávání výzev souvisejících s rozvojem dovedností, aktivizováním nabídky dovedností a efektivnějším využíváním dovedností tak, aby bylo dosaženo lepších výsledků jednotlivců a společností. Výzkum sice ukazuje pouze na korelace, jeho výsledky však mohou být, ve spojení s množstvím analýz OECD zaměřených na veřejné politiky, nápomocné při zdokonalování dovednostních systémů.

Úroveň a rozložení dovedností se podstatně liší napříč zeměmi

Všechny země mohou formovat svůj dovedností profil.

Pravděpodobně nejdůležitějším faktem v kontextu veřejné politiky je, že dovednosti v oblasti zpracování informací, které měřil Výzkum dovedností dospělých, jsou „naučitelné“. To znamená, že země mohou ovlivnit úroveň a distribuci dovedností ve svých populacích prostřednictvím kvality a rovnosti ve vzdělání, a to jak v rámci formálních vzdělávacích institucí, tak i v rámci pracovního prostředí. Vzhledem k této skutečnosti je však překvapivé, jak moc se mezi sebou jednotlivé země liší z hlediska připravenosti jejich populací.

Finsko a Japonsko mají vysoký podíl výkonnostních špiček...

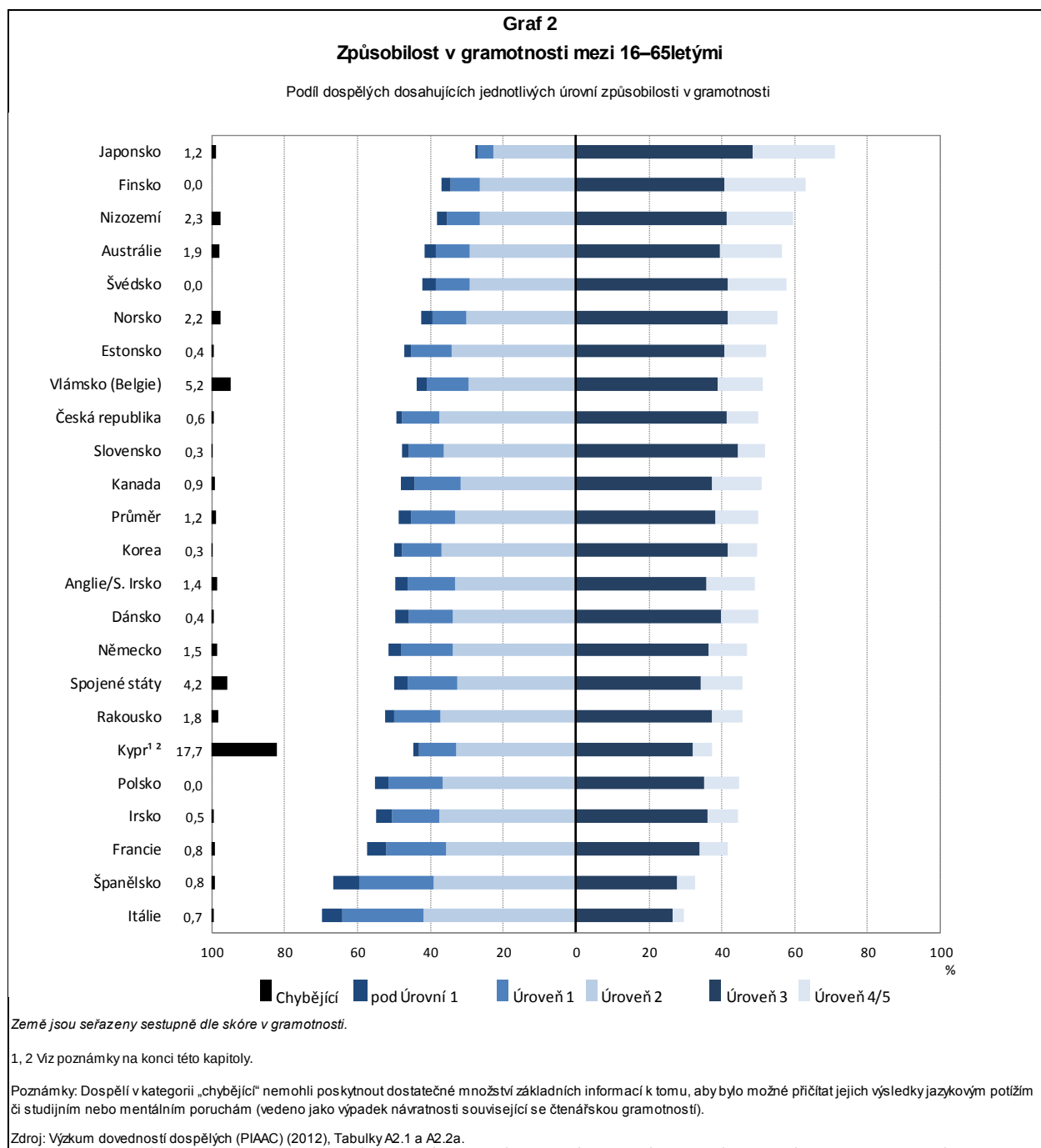
Zhruba každý pátý Fin a Japonec čte na vysoké úrovni (Úroveň 4 nebo 5 ve Výzkumu dovedností dospělých). To znamená, že dokáže například vykonávat operace o mnoha krocích, dokáže integrovat, interpretovat či syntetizovat informace z komplexních či rozsáhlých textů obsahujících vzájemně podmíněné a/nebo rozporuplné informace; je také schopen provádět složité dedukce, vhodně užít svých znalostí a také interpretovat či vyhodnocovat skrytá pravdivostní tvrzení nebo argumenty. Tito jednotlivci jsou také zdatní v počtech: dokážou analyzovat a komplexně uvažovat o číslech a datech, statistikách a náhodě, prostorových vztazích, změnách, poměrech a matematických vzorcích; řešit úlohy vyžadující několik kroků a zvolit si k tomuto účelu vhodnou strategii a postup při řešení problému; a dokážou také porozumět argumentům a poskytnout dobře odůvodněná vysvětlení svých odpovědí a rozhodnutí.

...zatímco v jiných zemích mají velké části obyvatelstva potíže s těmi nejzákladnějšími dovednostmi.

V jiných zemích opouští velká část mladých lidí školu s velmi slabými dovednostmi v oblastech čtenářské a numerické gramotnosti a v oblasti řešení problémů, nezanedbatelný počet dospělých navíc disponuje nízkou úrovní způsobilosti v oblasti zpracování informací, která je v dnešních informačních společnostech čím dál potřebnější. Například v Itálii a ve Španělsku je pouze 1 z 20 dospělých zdatný na nejvyšší úrovni čtenářské gramotnosti (Úroveň 4 nebo 5). Téměř 3 z 10 dospělých v těchto zemích dosahují nejnižší úrovně způsobilosti (Úroveň 1) či méně, a to ve čtenářské i numerické gramotnosti. Tito jedinci dokážou nanejvýš přečíst relativně krátké texty za účelem získání informace totožné s informací obsaženou v otázce či zadání, porozumět základní slovní zásobě, určit význam vět a nepříliš plynule přečíst souvislé texty. V nejlepším případě dokážou provést jednoduché či jednokrokové matematické úkony zahrnující počítání, třídění, základní aritmetické operace, porozumění základním procentuálním hodnotám a vyhledávání a identifikaci prvků jednoduchých či běžně používaných grafických či prostorových zobrazení.

Většinu rozdílů v úrovni dovedností lze pozorovat v rámci země, nikoli mezi zeměmi.

I vysoce gramotné národy však mohou být podstatně omezené ve svých talentových rezervách. Bližší pohled na výsledky odhaluje, že více než devět desetin výzkumem pozorovaného celkového rozdílu v dovednostech v oblasti gramotnosti se vskutku nachází v rámci jednotlivých zemí, nikoli mezi nimi. Nejméně jeden z deseti dospělých je v čtenářské či numerické gramotnosti zdatný pouze na Úrovní 1 nebo méně, a to platí pro všechny zúčastněné země s výjimkou jedné. Jinými slovy, mnoho dospělých nemá ani ty nejzákladnější dovednosti v oblasti zpracování informací, které jsou považovány za nezbytné k tomu, aby daný jedinec mohl v dnešním světě uspět. Političtí činitelé by měli být zvláště znepokojeni nízkou úrovní způsobilosti v čtenářské a numerické gramotnosti u osob vykonávajících práci na základních pozicích, jelikož to by mohlo představovat překážku pro zavádění technologických a organizačních změn vedoucích ke zvyšování produktivity. Slabé dovednosti v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti mohou pro pracovníky také znamenat riziko v případě ztráty práce či nutnosti vzít na sebe další či nové povinnosti vyplývající ze zavádění nových technologií, postupů či forem pracovní organizace.

Téměř ve všech zemích postrádá nejzákladnější počítačové dovednosti nejméně 10 % dospělých.

Výzkum dovedností dospělých také ukazuje, že ve většině zemí má podstatná část dospělých problémy s používáním digitální technologie, komunikačních nástrojů a sítí k získávání a hodnocení informací, ke komunikaci s ostatními a k plnění praktických úkolů. 7 % až 27 %

dospělých napříč zúčastněnými zeměmi uvádí, že nemají žádnou zkušenost s používáním počítačů nebo že jim chybí nejzákladnější počítačové dovednosti, jako například schopnost používat myš. Navíc existují také dospělí, kterým ohledně práce s počítačem chybí sebevědomí. Z těch dospělých, kteří podstoupili hodnocení řešení problémů, je naprostá většina schopná použít k řešení takových problémů, které vyžadují několik kroků a mají jednoznačně stanovená kritéria, jako je například třídění e-mailů do předem vytvořených složek, pouze již známé aplikace.

U mladých dospělých je přítomnost počítačových dovedností a způsobilost v řešení problémů v technologicky bohatých prostředích přirozeně hojnější než u jejich starších protějšků, i přesto je v některých zemích překvapivě malé procento těch mladých dospělých, kteří dovedou v počítačových prostředích řešit složitější problémy. V budování takového prostředí, ve kterém má většina dospělých zkušenost s počítači a jen málo jich má pouze nejzákladnější počítačové dovednosti, jsou ve srovnání s ostatními zeměmi výrazně úspěšnější severské země a Nizozemí.

V některých zemích jsou dovednosti silně ovlivněny sociálním zázemím...

V Anglii/Severním Irsku (UK), Německu, Itálii, Polsku a ve Spojených státech má na dovednosti v oblasti gramotnosti zásadní vliv sociální zázemí. V těchto zemích, více než v jiných, dosahují děti rodičů s nízkou úrovní vzdělání podstatně nižší způsobilosti než děti, jejichž rodiče mají vyšší úroveň vzdělání, a to i po zohlednění ostatních faktorů.

...zatímco v Japonsku, Austrálii, Nizozemsku, Norsku a Švédsku je výše uvedená průměrná výkonnost spojena s vysokou mírou rovnosti.

Je zajímavé, že data nenastiňují žádný vztah mezi průměrnými čtenářskými dovednostmi v dané zemi a vlivem sociálního prostředí na tyto dovednosti, což naznačuje, že vysoká průměrná výkonnost nemusí nutně nastávat za cenu prohlubování sociálních nerovností. Japonsko a v menší míře Austrálie, Nizozemsko, Norsko a Švédsko kombinují výše uvedenou nadprůměrnou výkonnost s vysokou úrovní rovnosti. Francie, Německo, Polsko i Spojené státy vykazují jak podprůměrnou výkonnost, tak i rozsáhlé sociální rozdíly.

Skutečnost, že země, které v rámci Mezinárodního hodnocení žáků (PISA) vykazaly největší sociální nerovnosti, mají dle Výzkumu dovedností dospělých současně také nízké hodnoty sociální mobility, naznačuje, že vztah mezi sociálním znevýhodněním a nižší způsobilostí

v dovednostech může vznikat již v rané fázi života jednotlivců.

V Koreji a ve Spojených státech je vztah mezi socioekonomickým zázemím a způsobilostí v dovednostech mnohem slabší u mladších než u starších dospělých.

Vztah mezi vzděláním rodičů a způsobilostí v dovednostech se navíc liší napříč generacemi. Souvislost mezi socioekonomickým zázemím a úrovní dovedností je mnohem slabší u mladších než u starších dospělých například v Koreji a ve Spojených státech. V Austrálii a na Slovensku platí opak. K oslabení vztahu mezi socioekonomickým zázemím a způsobilostí v dovednostech u mladších dospělých došlo v některých zemích zjednodušením přístupu ke vzdělání a zlepšením jeho kvality pro osoby ze znevýhodněných prostředí. V jiných zemích mohou způsoby, jakými jsou dovednosti rozvíjeny a používány v pozdějším životě, vést pro změnu k upevnění původních sociálních rozdílů. Například postoj ke škole může v některých kontextech těsně souviset se sociálním zázemím, zatímco následný rozvoj dovedností může naopak reflektovat primárně schopnosti daného jednotlivce bez ohledu na jeho či její sociální zázemí. Pro veřejné politiky však v každém případě představuje prolamování cyklu znevýhodnění přenášeného mezi generacemi a zlepšování sociální mobility klíčový cíl – a výzvu.

Imigranti z odlišného jazykového prostředí s nízkými úrovněmi vzdělání mají většinou nízkou úroveň dovedností a jejich úspěšná integrace není jednoduše otázkou času.

Imigranti pocházející z cizího jazykového prostředí mají ve většině zemí výrazně nižší způsobilost ve čtenářské a numerické gramotnosti než místní dospělí obyvatelé. Země s poměrně velkými populacemi imigrantů, jako například Vlámsko (Belgie), Francie, Nizozemsko, Švédsko a Spojené státy, by proto měly zvažovat efektivnější způsoby, jak imigranty podpořit v jejich snaze naučit se místní jazyk, a to prostřednictvím intervencí před i po příchodu do země.

Úspěšná integrace není jednoduše otázkou času. V některých zemích má doba, která od příchodu imigrantů do dané země uplynula, na jejich způsobilost v čtenářské a numerické gramotnosti jen minimální vliv, což může znamenat buď to, že jejich motivace naučit se jazyk přijímající země není silná, anebo že politické kroky, které mají studium jazyka přijímající země podporovat, nejsou příliš efektivní.

Cizojazyční imigranti s nízkou úrovní vzdělání se nacházejí ve zvlášť rizikové situaci. Když se

nízké dosažené vzdělání spojí se slabou způsobilostí v jazyce hostitelské země, stává se integrace do pracovního trhu a společnosti mnohem obtížnější. Výzvy, které z migrace a sociální diversity vyplývají, se mohou v průběhu let jedinečně prohlubovat, a to jak v zemích, pro které je imigrace tradičně prospěšná, tak i v zemích, které vysokou míru imigrace dříve nezažívaly. V některých zemích navíc k masivním změnám ve složení talentových rezerv přispívá také rychlé stárnutí populace.

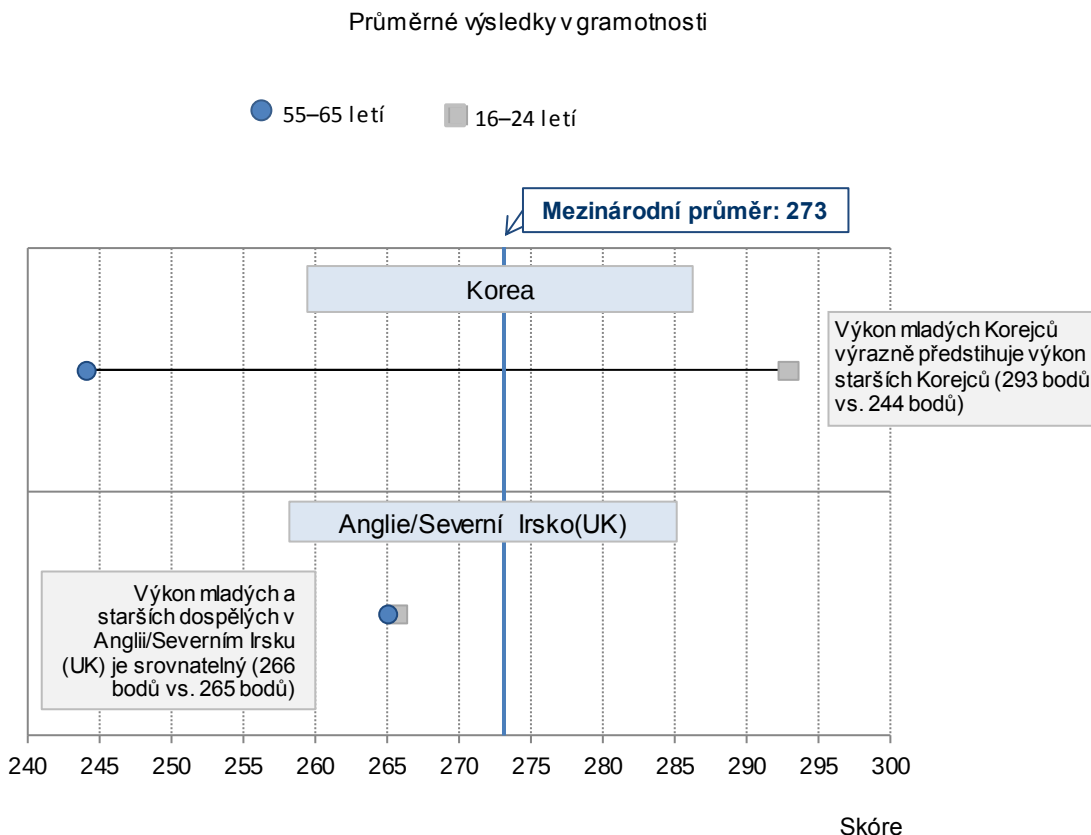

Některé země dosáhly ve zlepšování způsobilosti v dovednostech významného pokroku

Starší Korejci mají nízké dovednosti, zatímco mladší patří mezi výkonnostní špičku.

Výsledky Výzkumu dovedností dospělých ukazují, nakolik se různým zemím daří účinně rozvíjet dovednosti v oblasti gramotnosti u následujících generací. Jaké tempo pokroku je v této oblasti dosažitelné, ilustruje dobře nárůst úrovně způsobilosti zaznamenaný v některých zemích. Například Korea patří mezi tři nejméně výkonné země při srovnávání způsobilosti v dovednostech u dospělých ve věku 55–65 let, avšak srovnání způsobilosti u 16–24letých ji řadí již na druhé nejlepší místo hned za Japonskem. Starší Finové rovněž dosahují v rámci srovnání všech zemí, které se zúčastnily Výzkumu dovedností dospělých, přibližně průměrných hodnot, avšak mladší Finové představují společně s mladými dospělými z Japonska, Koreje a Nizozemska dnešní výkonnostní špičku.

Graf 3
Rozdíl v dovednostech v oblasti gramotnosti mezi staršími a mladšími generacemi

Zdroj: Výzkum dovedností dospělých (PIAAC) (2012), Tabulka A3.1(L).

V dalších zemích se talentová rezerva smršťuje...

Pokrok jednotlivých zemí je však silně nevyrovnaný. V Anglii/Severním Irsku (UK) a ve Spojených státech je zlepšení mladších generací oproti starším generacím jen málo patrné. Mladí lidé v těchto zemích sice přicházejí na mnohem náročnější pracovní trh, nejsou na něj však připraveni o mnoho lépe než ti, kteří nyní odcházejí do důchodu. Anglie/Severní Irsko (UK) patří mezi tři nejlepší země, co se týče výkonnosti v oblasti čtenářské gramotnosti při porovnávání výsledků 55–65letých; současně však Anglie/Severní Irsko (UK) patří mezi tři nejnižší umístěné země při porovnávání úrovně dovedností mezi 16–24letými. Spojené státy dosahují průměrných hodnot v oblasti numerické gramotnosti při porovnávání způsobilosti 55–65letých, při porovnávání 16–24letých jsou na tom však nejhůře ze všech zúčastněných zemí. To však nemusí být zapříčiněno ani tak poklesem úrovně způsobilosti v Anglii/Severním Irsku (UK) či ve

Spojených státech, jako spíš o mnoho rychlejším nárůstem těchto úrovní u následných generací, k němuž došlo v mnoha ostatních zemích.

...což by mohlo implikovat oslabení relativního postavení těchto zemí.

Data výzkumu jsou samozřejmě výsledky průřezového šetření, nikoliv kohortního, a některé z pozorovaných rozdílů mezi generacemi lze tedy přisoudit změnám ve složení populace, kam patří například narůstající společenská diverzita, příjmové nerovnosti a imigrace, anebo odlišnostem v míře, s jakou dovednosti klesají s věkem. Skutečnost, že některé pozorované změny mohou být vysvětleny socioekonomickými zákonitostmi, však zároveň představuje jen malou útěchu pro ty země, jejichž ekonomický úspěch závisí na kvalitě jejich reálné, nikoli hypotetické pracovní síly, kterou by bývaly mohly mít v jiném kontextu. Zásadní informací vyplývající z těchto výsledků pro tyto země je, že zásoba dovedností, která je jim dostupná, se bude v následujících desetiletích nutně ztenčovat, pokud nebudou přijata opatření vedoucí nejen ke zvýšení úrovně dovedností mladých lidí prostřednictvím lepší výuky jak v oblasti čtenářské, tak numerické gramotnosti, ale také k rozšiřování nabídky příležitostí pro dospělé, aby mohli své dovednosti rozvíjet a udržovat v průběhu života.

Klíčové body pro veřejnou politiku

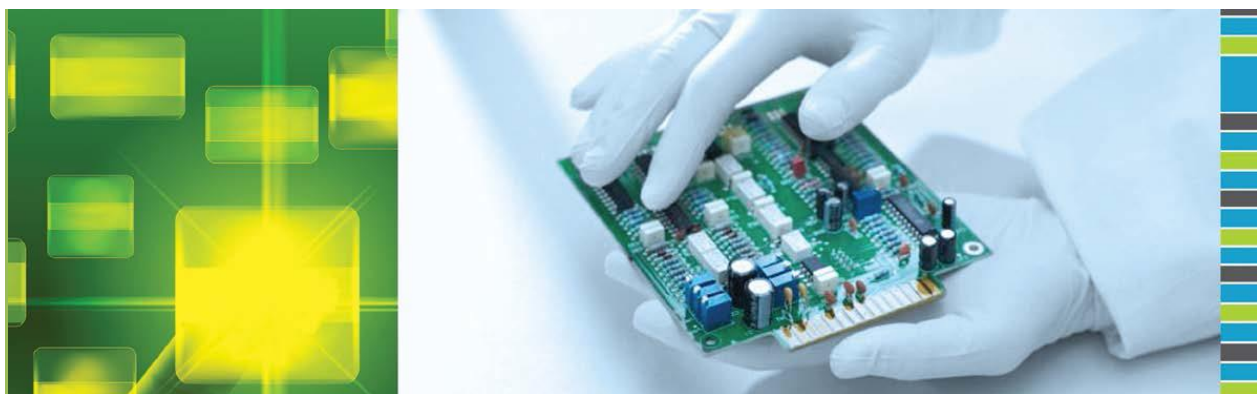
- **Poskytovat vysoce kvalitní počáteční vzdělání a celoživotní vzdělávací příležitosti.**

Impozantní pokrok, který učinily některé země v oblasti zlepšování dovedností v rámci následných generací, ukazuje, čeho je možné dosáhnout. Tyto země zavedly takové systémy, které kombinují vysoce kvalitní počáteční vzdělání s příležitostmi a pobídkami určenými k tomu, aby celá populace mohla i po dokončení počátečního vzdělání a školení pokračovat v rozvíjení svých dovedností v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti, ať už v rámci pracovního prostředí či mimo ně.

- **Zpřístupnit celoživotní vzdělávací možnosti všem.** Minulost sice žádná země změnit nemůže, avšak politiky navržené s ohledem na poskytování vysoce kvalitních celoživotních vzdělávacích příležitostí mohou napomoci k tomu, že budoucí dospělí si své dovednosti uchovají. To vyžaduje sladěné úsilí všech zúčastněných stran. Vlády, zaměstnavatelé, zaměstnanci, rodiče a studenti

musí přijmout účinná a spravedlivá opatření stanovující kdo, co, kdy a jak má platit. Jelikož u jedinců se slabšími dovednostmi je pravděpodobné, že se nebudou zapojovat do vzdělávání a školení z vlastní iniciativy, a obvykle je u nich také menší četnost zaměstnavatelem hrazených školení, cestu ven z pasti slabých dovedností a nízkých příjmů jim může nabídnout možnost druhé šance. Výzkum ukazuje, že některé země dokázaly daleko lépe než jiné zavést systémy, které kombinují vysoce kvalitní počáteční vzdělání s příležitostmi a pobídkami pro celou populaci k tomu, aby své dovednosti v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti rozvíjela i po dokončení počátečního vzdělání a školení, ať už na pracovišti či mimo ně.

- **Zajistit všem dětem solidní počátek vzdělání.** Šetření PISA ukazuje, že počáteční vzdělání může výrazně přispět k tomu, aby všechny děti, které školu opouští, měly bez ohledu na jejich zázemí takové dovednosti a postoje, které potřebují k tomu, aby mohly uspět v moderních společnostech. Investice do vysoce kvalitního raného dětského vzdělání a počáteční povinné školní docházky, zejména pro děti ze socioekonomicky znevýhodněných prostředí, se ukázala být účinnou strategií k zajištění úspěšného startu a následného efektivního učení. Finanční podpora zaměřená na znevýhodněné studenty a školy může rozvoj dovedností zlepšit.

Více vzdělání neznamená automaticky lepší dovednosti

Formální vzdělání hraje v rozvoji základních dovedností klíčovou roli...

Formální vzdělání je jedním z hlavních mechanismů, které rozvíjejí a udržují způsobilost v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti a řešení problémů. Vždyť čtení, psaní, literatura a matematika tvoří v rámci zemí OECD téměř polovinu školního kurikula. Platí také, že dospělí, kteří ukončili terciární vzdělání, budou mít za sebou delší čas strávený vzděláváním a budou mít vyšší úroveň vzdělanosti než jejich méně kvalifikovaní kolegové. A obecně lze říct, že více kvalifikovaní dospělí mají i lepší schopnost a motivaci studovat. Dokončení vyšších úrovní vzdělání také často otevírá přístup k zaměstnáním, která zahrnují další studium a více úkolů z oblasti zpracování informací.

... a dosažení určitého vzdělání úzce souvisí se způsobilostí v oblasti základních dovedností.

Není tudíž překvapující, že Výzkum dovedností dospělých zaznamenal pozitivní vztah mezi dosaženým vzděláním a způsobilostí. Dospělí s kvalifikacemi terciárního stupně mají například průměrně o 36 bodů víc na škále čtenářské gramotnosti – což odpovídá zhruba pěti letům formálního vzdělání – než dospělí bez ukončeného sekundárního vzdělání, a to i po zohlednění rozdílů v sociálním zázemí a věku. Tento rozdíl je podobný rozdílu mezi zemí s nejvyšším a zemí s nejnižším výkonem ve výzkumu, který činí 46 bodů. Avšak rozdíl v dovednostech mezi dospělými s terciárním vzděláním a dospělými, kteří neukončili sekundární vzdělání, se v jednotlivých zemích podstatně liší: v Kanadě a ve Spojených státech je například o třetinu větší než v Austrálii, Estonsku, Finsku, Itálii, Japonsku, Norsku, Rakousku a na Slovensku.

Dosažené vzdělání sice souvisí se způsobilostí, úrovně dovedností se však podstatně liší i mezi podobně kvalifikovanými jedinci.

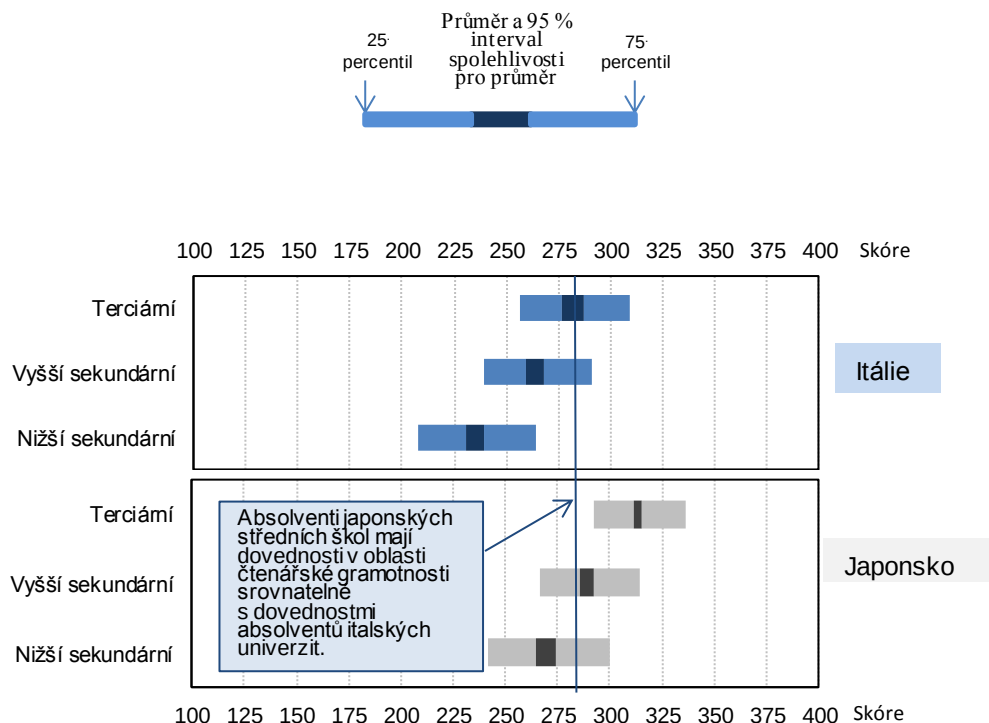
Velmi překvapivá je míra, do jaké se dovednosti v oblasti zpracování informací liší mezi podobně kvalifikovanými jednotlivci, a to jak v rámci zemí, tak napříč zeměmi. Výzkum dovedností dospělých sice měří jen některé složky vědomostí a dovedností certifikovaných formálními kvalifikacemi, avšak způsobilost ve čtenářské a numerické gramotnosti a řešení problémů patří k výsledkům, jejichž rozvoj se od formálního vzdělávání očekává. Rozdíly mezi podobně kvalifikovanými absolventy napříč zeměmi ve způsobilosti v oblasti zpracování informací jsou překvapivé, a to nezávisle na jakýchkoli dalších výsledcích.

Japonci a Nizozemci ve věku 25–34 let, kteří mají pouze středoškolské vzdělání, snadno předčí stejně staré absolventy univerzit v jiných zemích.

Výzkum dovedností dospělých ukázal, že v některých zemích se úroveň reálných dovedností nápadně liší od dat vyplývajících z dosažené formální kvalifikace. Například Itálie, Španělsko a Spojené státy se podílem 25–34letých dospělých s dosaženým terciárním vzděláním řadí v mezinárodním srovnání mnohem výše, než kam se řadí způsobilosti ve čtenářské a numerické gramotnosti u téže věkové skupiny. Ještě pozoruhodnější je skutečnost, že Japonci a Nizozemci ve věku 25–34 let, kteří dokončili pouze středoškolské vzdělání, v průměru snadno předčí stejně staré absolventy italských či španělských univerzit. Tyto rozdíly ve způsobilosti pozorované napříč zeměmi se nedají vysvětlit podílem členů dané věkové skupiny absolvujících terciární vzdělání. V Rakousku a Německu tvoří absolventi terciárního vzdělání pouze relativně malou část věkové skupiny 25–34 let, ale tato věková skupina zároveň dosahuje průměrných výsledků na škále gramotnosti, zatímco v Japonsku je velký podíl absolventů terciárního vzdělání, kteří si vedou velmi dobře. Situace je podobná v případě lidí s nižší úrovní dosaženého formálního vzdělání, avšak zde jsou rozdíly méně zřetelné.

Graf 4
Distribuce skóre čtenářské gramotnosti a dosaženého vzdělání v Itálii a Japonsku

Průměrná způsobilost ve čtenářské gramotnosti a distribuce skóre čtenářské gramotnosti podle dosaženého vzdělání

Zdroj: Výzkum dovedností dospělých (PIAAC) (2012).

Rozložení dovedností mezi jednotlivci s rozdílnou dosaženou úrovní formálního vzdělání se prakticky ve všech zemích významně překrývá. Například, značný počet jednotlivců, jejichž nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské, předčí dospělé s univerzitním titulem.

Dovednosti a dosažená kvalifikace se mohou rozcházet z několika důvodů.

Někteří absolventi mohli získat nové dovednosti poté, co dokončili formální vzdělání, případně ztratit ty dovednosti, které nepoužívají. Čím delší čas od ukončení formálního vzdělání uplyne, tím slabší je přímý vztah mezi formálním vzděláním a dovednostmi, a zároveň sílí vliv dalších faktorů ovlivňujících způsobilost, jako například pracovní či společenské prostředí. Jinými slovy: zkušenosti získané během formálního vzdělání budou mít větší přímý vliv na způsobilost šestadvacetiletého člověka než na způsobilost pětapadesátníka. Kvalita vzdělání se rovněž mohla

během uplynulých desítek let podstatně změnit, a to i v rámci téhož státu, takže jedinci se zdánlivě stejnou kvalifikací či dosaženou úrovní vzdělání mohou mít co do vzdělání ve skutečnosti velmi odlišné zkušenosti.

Výsledky průzkumu mohou však poukazovat i na skutečné rozdíly v relevanci a kvalitě vzdělání v jednotlivých zemích.

Data vyplývající z Výzkumu dovedností dospělých však skutečně vzbuzují otázky ohledně vhodnosti a kvality formálního vzdělání v některých zemích, přinejmenším pokud přikročíme k mezinárodnímu srovnávání. Tento poznatek je důležitý, neboť úroveň a typ dosaženého formálního vzdělání a získané kvalifikace se nepřímo vztahují k absolventově schopnosti zpracovávat informace: rozhodují totiž o přístupu k takovým zaměstnáním a dalšímu vzdělávání a školení, které mohou napomáhat udržování a rozvoji dovedností.

Úspěch stále více závisí na budování dovedností nad rámec formálního vzdělání

Značná část učení se odehrává mimo formální vzdělávání.

K učení mimo rámec formálního vzdělání dochází v mnoha různých prostředích, včetně rodiny, pracoviště i prostřednictvím individuálních aktivit zaměřených na sebe sama. K tomu, aby si dovednosti mohly udržet svou hodnotu, musí být během života průběžně rozvíjeny. Celoživotní vzdělání je relevantní pro vysoce kvalifikovaná zaměstnání i pro pozice, které vysokou kvalifikaci nevyžadují. Pracovníci v sektoru špičkových technologií musí své kompetence neustále aktualizovat a udržovat krok s překotným vývojem technologických postupů. Pracovníci v sektorech, které s rozvinutými technologiemi nepracují, a ti, kteří vykonávají úkoly

nevyžadující vysokou kvalifikaci, se musí naučit adaptabilitě, neboť riziko, že ztratí práci, je vyšší, jelikož rutinní úkoly vykonávají stále častěji stroje a jelikož firmy mohou přesídlit do zemí s levnější pracovní silou.

Úroveň způsobilosti úzce souvisí s věkem.

Výzkum dovedností dospělých ukazuje, že způsobilost v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti a schopnosti řešit problémy ve všech zemích úzce souvisí s věkem a dosahuje vrcholu kolem 30 let. Zatímco náš průzkum jednoduše srovnává různé věkové skupiny v tentýž okamžik, dlouhodobý průzkum sledující kanadské studenty, kteří se zúčastnili šetření PISA v roce 2000, poukázal rovněž na významný pokrok v čtenářské a numerické gramotnosti ve věku mezi 15–24 rokem věku, a to i u jedinců, kteří dokončili jen sekundární vzdělání. Způsobilost však stabilně klesá u jedinců ve věku 30 let a výše.

I když starší dospělí obecně vykazují nižší způsobilost než jejich mladší protějšky, rozdíly mezi generacemi se v jednotlivých zemích významně liší. To může do určité míry odrážet rozdíly v kvalitě vzdělání, ale může to být také odrazem dostupnosti příležitostí věnovat se dalšímu školení nebo se zapojit do činností, které pomáhají způsobilost udržovat a rozvíjet v průběhu života.

Míra zapojení do vzdělání dospělých v Dánsku, Finsku, Nizozemí, Norsku a Švédsku přesahuje 60 %, zatímco v Itálii nedosahuje ani 30 %.

Zapojení do vzdělávání dospělých a dalšího školení je nyní běžné v mnoha zemích, avšak Výzkum dovedností dospělých poukazuje na významné rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Země s vyšší mírou zapojení do organizovaných vzdělávacích aktivit pro dospělé vykazují rovněž vyšší úroveň čtenářské a numerické gramotnosti. Značné rozdíly mezi zeměmi na podobné úrovni ekonomického vývoje svědčí o významných odlišnostech v kultuře vzdělávání, možnostech vzdělávat se v zaměstnání a ve strukturách vzdělávání pro dospělé.

Výsledky průzkumu ukazují na silný pozitivní vztah mezi účastí na vzdělávání pro dospělé a dovednostmi...

Dovednosti, které dospělí již mají, vysvětlují některé rozdíly ve vzorcích zapojení do vzdělávání dospělých. Výsledky průzkumu poukazují na silný pozitivní vztah mezi touto participací a dovednostmi. V průměru existuje zhruba třikrát větší pravděpodobnost, že do vzdělání

dospělých se zapojí člověk se čtenářskou gramotností na úrovni 4 nebo 5 než jedinec, jehož výsledky dostačovaly na úroveň 1 či méně. Zapojení do vzdělání dospělých pomáhá rozvíjet a udržovat čtenářskou a numerickou gramotnost, zejména když studijní programy vyžadují, aby účastníci četli a psali, setkávali se s novými problémy a řešili je.

...ale u těch, jejichž dovednosti jsou již tak slabé, je pravděpodobnost jejich zlepšení prostřednictvím vzdělávání pro dospělé a školení malá.

A přitom ve většině zemí se do dalšího vzdělávání zapojují nejčastěji dospělí s už tak vysokou úrovní čtenářské a numerické gramotnosti, zatímco dospělí s nižšími úrovněmi dovedností se zapojují méně – a často výrazně méně. Ve všech zemích s výjimkou Norska je míra zapojení do vzdělávání souvisejícího se zaměstnáním přinejmenším dvakrát tak vysoká u dospělých, kteří dosáhli alespoň úrovně 4 ve čtenářské gramotnosti, než u jedinců, kteří dosáhli nanejvýš úrovně 1. V Rakousku, Vlámku (Belgie), Japonsku, Polsku a Španělsku je tato pravděpodobnost více než tři ku jedné, v Itálii, Koreji a na Slovensku je čtyřikrát až pětikrát pravděpodobnější, že z tohoto druhu školení budou těžit spíše vysoce vzdělaní jedinci než lidé s nízkou úrovní čtenářské gramotnosti.

Vyšší úroveň čtenářské a numerické gramotnosti usnadňuje učení a existuje tedy větší pravděpodobnost, že lidé s větší způsobilostí dosáhnou vyšší úrovně vzdělání a že mají zaměstnání, které vyžaduje průběžné školení. Mohou také mít ten druh motivace a angažovanosti v rámci práce, které povzbuzují jednotlivce k dalšímu učení a/nebo zaměstnavatele k jejich podpoře. Toto vše dohromady může vytvořit pozitivní vzestupnou spirálu pro dospělé s vysokou úrovní dovedností – a bludný kruh pro dospělé s nízkou úrovní dovedností.

U dospělých s nízkou úrovní dovedností hrozí nebezpečí, že uváznou v situaci, ve které lze jen stěží využívat přínosů vzdělávání pro dospělé, a jejich dovednosti zůstávají buďto slabé, nebo se s postupem času ještě zhoršují – a zapojení se do vzdělávacích aktivit je pro tyto jedince tím pádem ještě těžší. Tato skutečnost představuje velmi komplikovanou výzvu pro veřejné politiky takových zemí, jako je Kanada, Anglie/Severní Irsko (Spojené království), Irsko, Itálie, Španělsko a Spojené státy, ve kterých se čtenářská a numerická gramotnost významné části dospělé populace nachází na úrovni 1 nebo níže. Pomáhat dospělým s nízkou úrovní dovedností prolomit tento bludný kruh je zcela zásadní. Mnoho zemí přispívá na různé programy v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti, které mají za cíl zlepšit dovednosti dospělých s nízkou úrovní

způsobilosti. Politiky mohou vedle toho cílit také konkrétně na zvýšení míry zapojení dospělých s nízkou úrovní dovedností do vzdělávacích programů, například prostřednictvím cílených dotací. Výsledky Výzkumu dovedností dospělých svědčí o tom, že Dánsko, Finsko, Nizozemí, Norsko a Švédsko jsou dosud nejúspěšnější v rozšiřování možností vzdělání dospělých i pro ty jedince, kteří dosáhli výsledků úrovně 1 nebo nižších.

Klíčové body pro veřejnou politiku

- **Rozvíjet propojení mezi světem učení a světem práce.** Rozvoj dovedností může být účinnější a podstatnější, pokud bude svět vzdělávání propojen se světem práce. Učení se na pracovišti umožňuje mladým lidem vybudovat si „tvrdé“ dovednosti prostřednictvím práce s moderním zařízením a „měkké“ dovednosti, jako je například týmová práce, komunikace a schopnost vyjednávat, prostřednictvím reálných zkušeností. U nezapojených mladých lidí mohou zase praktická školení přímo na pracovišti přispět k setrvání či k opětovnému zapojení do vzdělávacího systému a k hladšímu přechodu mezi vzděláváním a pracovním trhem.
- **Poskytovat školení pracovníkům.** Zaměstnavatelé hrají v průpravě svých zaměstnanců významnou roli, avšak někteří z nich, zejména drobní a středně velcí podnikatelé, mohou k poskytování této průpravy potřebovat státní podporu.
- **Zajistit vhodnost školení.** Zaměstnavatelé a odbory mohou hrát klíčovou roli také při utváření podoby vzdělávání a školení tak, aby bylo relevantní vzhledem k současným požadavkům trhu práce, ale také aby zajišťovalo posilování zaměstnatelnosti pracovníků i v širším smyslu.
- **Umožnit pracovníkům, aby mohli učení přizpůsobovat svému životu.** Programy určené k posilování dovedností dospělých v oblasti zpracování informací musí být uživatelsky vhodné a flexibilní, a to jak po obsahové stránce, tak formátem (dálkové studium, flexibilní doba výuky, dostupná lokalita), aby se přizpůsobovaly potřebám dospělých. Přizpůsobit výuku svému životu umožňují uživatelům rovněž dálkové kurzy a volně přístupné vzdělávací materiály.
- **Identifikovat ty, kteří jsou nejvíce ohroženi rizikem nízké způsobilosti.** Nejvíce znevýhodněným dospělým je potřeba nabízet nejen možnost, ale také povzbuzení ke zlepšování způsobilosti. Znamená to identifikovat dospělé s nízkou úrovní dovedností, kteří potřebují podporu, a to především imigranty z cizího jazykového prostředí, jedince vyššího věku a jedince pocházející ze znevýhodněných prostředí, a poskytnout jim možnosti učení ušité na míru jejich

potřebám. Takováto iniciativa bude nejspíš vyžadovat inovativní přístup a významné komunitní zapojení.

- **Ukázat, jaký mohou mít dospělí z lepších dovedností prospěch.** Více dospělých bude investici do vzdělání a školení zvažovat, pokud jim budou jasně ukázány výhody plynoucí ze zlepšování dovedností. Vlády mohou například poskytovat lepší informace o ekonomických výhodách vzdělávání pro dospělé, včetně čisté mzdy, zaměstnanosti a produktivity, i o výhodách neekonomické povahy, které zahrnují sebeúctu a vyšší společenskou interakci.
- **Poskytnout snadno dostupné informace o vzdělávání pro dospělé.** Méně vzdělaní jedinci mají většinou menší přehled o možnostech vzdělávání a školení a dostupné informace jim mohou připadat matoucí. Rozhodující roli často hraje kombinace dostupných a aktualizovaných informací na internetu a osobního vedení a individuálních poradenských služeb, které jednotlivcům pomáhají definovat potřebný druh školení a vyhledat vhodný program.
- **Uznání a certifikace úrovně dovedností.** K zapojení do dalšího vzdělávání a školení může dospělé povzbudit poskytování oficiálního uznání kompetencí a udílení kvalifikací. Důležitým nástrojem jsou v tomto směru transparentní kritéria zasazená do celonárodní kvalifikační struktury a spolehlivé metody hodnocení. Snížit čas potřebný k získání dané kvalifikace a tím i výši ušlé mzdy může rovněž uznávání předchozího vzdělání.

Používání dovedností, zejména mimo pracovní kontext, úzce souvisí se způsobilostí.

Dospělí, kteří se častěji věnují aktivitám souvisejícím se čtenářskou a numerickou gramotností a více využívají IKT jak v zaměstnání, tak mimo ně, vykazují vyšší způsobilost v čtenářské a numerické gramotnosti i v řešení problémů. Pozoruhodné je, že zapojení do relevantních aktivit mimo zaměstnání má ještě užší vztah k hodnoceným dovednostem než zapojení do těchto aktivit v práci. Časté čtení napomáhá rozvoji a udržení čtenářských dovedností, a lepší čtenářské dovednosti pro změnu pravděpodobně povedou k většímu potěšení ze čtení, a tím také k ještě častějšímu čtení. Z hlediska rozvoje způsobilosti i prevence její ztráty je kromě výuky jako takové důležitá také příležitost zapojit se do vhodného školení. Na pracovišti by například v součinnosti s poskytováním školení měla být zvažena možnost přeorganizování pracovních úkolů tak, aby se maximalizovala činnost vyžadující používání čtenářské a numerické gramotnosti a IKT.

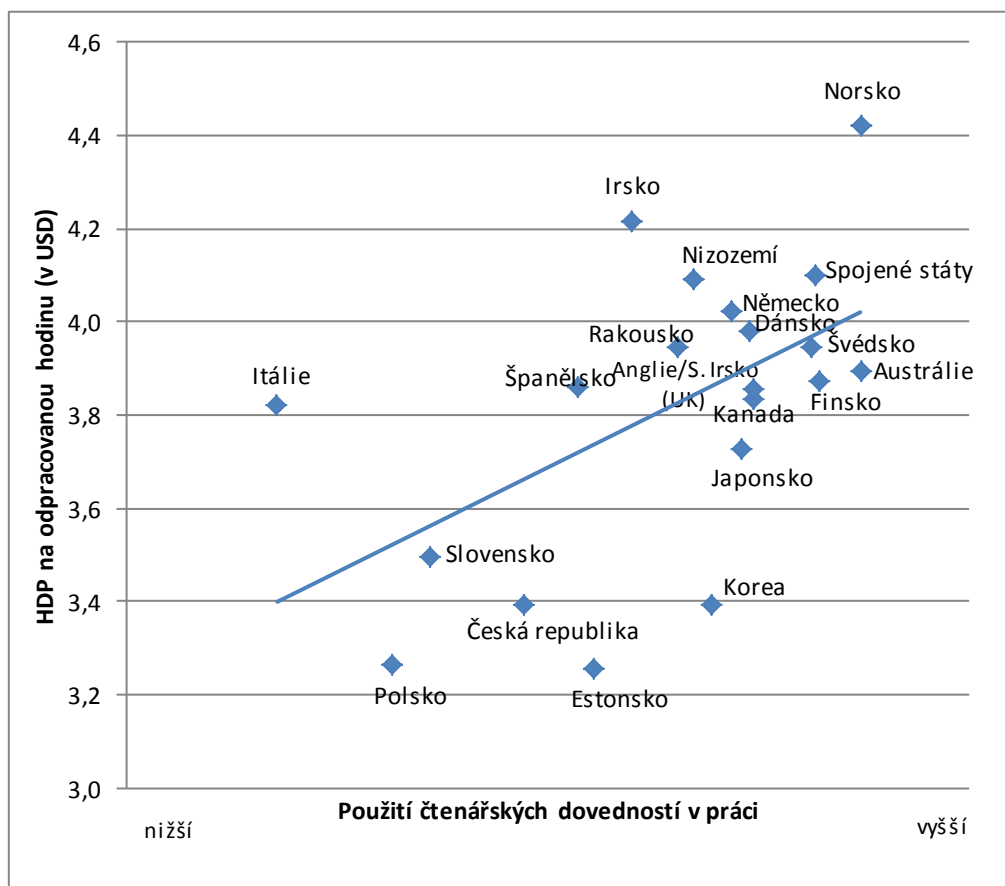

Aktivizace nabídky dovedností

Nepoužívané dovednosti mohou zastarat nebo atrofovat.

Dovednosti mají hodnotu jen tehdy, když se používají – ať už na trhu práce nebo v jiných, netržních prostředích, jako je například dobrovolnická práce, domácí výroba nebo volnočasové aktivity. Nepoužívané dovednosti představují plýtvání dovednostmi jako takovými i výchozími investicemi do těchto dovedností. Nepoužívané dovednosti mohou v důsledku měnící se poptávky zastarat, zatímco dovednosti nepoužívané v průběhu déle trvající nečinnosti musí nevyhnutelně zakrnět. Naopak čím více jedinci své dovednosti používají a zapojují se do složitých a náročných úkolů jak v práci, tak mimo ni, tím vyšší je pravděpodobnost, že se podaří předejít úpadku dovedností s postupujícím věkem. V některých případech však může být nečinnost dobrovolná a dočasná, jako například u mladých lidí, kteří jsou ještě zapojeni do řádného denního studia, nebo u kvalifikovaných žen, které pečují o členy rodiny.

Graf 5
Korelace mezi produktivitou práce a používáním čtenářských dovedností v zaměstnání

Poznámka: Tučná příčka představuje nejlepší lineární predikce. Produktivita práce odpovídá HDP na odpracovanou hodinu v současné hodnotě USD.

Zdroj: Výzkum dovedností dospělých (PIAAC) (2012) Tabulka A4.4.

Pouze přibližně jeden ze dvou dospělých s nízkou úrovní čtenářské gramotnosti má zaměstnání.

V souladu s tím, že produktivita pracovníků souvisí s jejich dovednostmi a znalostmi a že tato produktivita se odráží ve mzdách, mohou jednotlivci s vyšší úrovní dovedností očekávat, že zapojení do trhu práce jim bude přinášet úměrné příjmy, takže pravděpodobnost tohoto zapojení je u nich vyšší. Totéž ostatně ukazují i výsledky Výzkumu dovedností dospělých: průměrná čtenářská gramotnost je všeobecně vyšší mezi pracujícími dospělými než mezi nezaměstnanými a nečinnými jedinci. Pouze něco přes polovinu dospělých, kteří v čtenářské gramotnosti dosáhli úrovně 1 nebo méně, má zaměstnání v porovnání se čtyřmi z pěti dospělých, kteří dosáhli na

úroveň 4 či 5. Zaměstnaní dospělí mají také obvykle vyšší průměrné skóre v čtenářské a numerické gramotnosti než nezaměstnaní, kteří pro změnu dosahují lepších výsledků než ti, kteří stojí zcela mimo trh práce. Za těmito celkovými výsledky se však skrývají některé překvapivé odchylky v rámci jednotlivých zemí. Nezaměstnaní dospělí v Japonsku například dosahují lepších výsledků než zaměstnaní jedinci ve všech ostatních zemích.

Některé země dokážou ekonomicky využívat potenciál svých talentovaných občanů s vysokou úrovní dovedností lépe než jiné.

Některé země jsou v aktivizaci dospělých s vysokou úrovní dovedností – tedy dospělých, kteří v hodnocení způsobilosti dosáhli úrovně 4 či 5 – mnohem efektivnější. V Norsku 9 % dospělých, kteří dosáhli úrovně 4 či 5, není do trhu práce zapojeno, v Koreji 32 % dospělých se stejným výsledkem zapojeno je. V České republice, Itálii, Japonsku, Polsku a na Slovensku je více než 20 % nejzdatnějších dospělých mimo pracovní trh. Toto procento představuje poměrně rozsáhlé rezervy dovedností, které by mohly být aktivizovány. Nedostatečné využívání pracovníků s vysokou úrovní dovedností je v mnoha případech odrazem celkově nedostatečně využívané pracovní síly.

Ekonomické dopady této nečinnosti mohou být významné. Například méně než 5 % pracovní síly v Itálii dosahuje úrovně 4 či 5 čtenářské gramotnosti, a přitom téměř jeden ze čtyř dospělých Italů s touto úrovní způsobilosti se do trhu práce vůbec nezapojuje – dalších 5 % je nezaměstnaných. Naopak Nizozemsko má nejen celkově zdatnější pracovní sílu, ale vede si podstatně lépe i v aktivizaci svých pracovníků s vysokou úrovní dovedností: pouze 11 % dospělých s touto úrovní způsobilosti je mimo pracovní trh.

Podobně také mnoho dospělých, kteří ve způsobilosti dosahují úrovně 3, není součástí pracovní síly, ačkoliv jejich podíl se stát od státu výrazně liší. Například v Irsku a Japonsku je mimo pracovní trh přibližně jeden ze čtyř dospělých se způsobilostí úrovně 3, zatímco ve Spojených státech se do trhu práce nezapojuje méně než jeden z pěti dospělých s touto úrovní.

Mnoho dospělých s nízkou úrovní dovedností není součástí pracovní síly.

Výsledky průzkumu ukazují, že pravděpodobnost zapojení dospělých s nízkou úrovní dovedností do trhu práce je nižší, nicméně i zde najdeme významné rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Dva ze tří dospělých Korejců, kteří dosáhli úrovně 1 či nižší, jsou zaměstnaní, zatímco na Slovensku jsou zaměstnaní pouze dva z pěti dospělých s touto úrovní způsobilosti. Tyto vzorce mohou být

ovlivněny tím, jak široká je nabídka zaměstnání dostupných pro jedince s velmi nízkou úrovní dovedností, a mohou také odrážet slabé finanční ohodnocení práce, zejména pokud souběh daňového systému a systému sociálních dávek způsobuje, že dospělí s nízkou úrovní dovedností musí čelit vysokým mezním efektivním daňovým sazbám.

Značný podíl dospělých s nízkou úrovní dovedností, kteří jsou mimo pracovní trh, představuje pro politické činitele také dodatečné výzvy, neboť nedostatek dovedností těchto dospělých úzce souvisí s jejich dalšími pracovními vyhlídkami. V průměru 7 % těch, kteří jsou na úrovni 1 či nižší čtenářské gramotnosti, je nezaměstnaných, ve srovnání s méně než 4 % nezaměstnaných ve skupině, která dosáhla úrovně 4 či 5. Jak jsme již poznamenali výše, zaměstnání je jak zdrojem ekonomické nezávislosti, tak prostředím, v němž lze rozvíjet a udržovat dovednosti. Nedostatek dovedností však v zaměstnávání těchto dospělých představuje nesmírnou překážku: snaha vyřešit tento deficit v dovednostech bude hrát důležitou roli při zlepšování jejich dlouhodobé vyhlídky na získání zaměstnání i při navyšování celkové nabídky dovedností.

Příjmy v souvislosti s úrovní dovedností stoupají, avšak v jednotlivých zemích velmi různou měrou.

Hodinová mzda úzce souvisí se čtenářskou gramotností. Průměrná výše hodinové mzdy pracovníků, kteří dosáhli úrovně 4 či 5 ve čtenářské gramotnosti, je o 60 % vyšší než mzda těch, kteří se umístili na úrovni 1 nebo nižší. Opět však existují značné rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. V České republice, Estonsku, Polsku, na Slovensku a ve Švédsku jsou tyto rozdíly v platech menší než v Kanadě, Německu, Irsku, Koreji a Spojených státech. Dochází také ke značným překryvům v distribuci příjmů podle úrovně způsobilosti. Například 25 % nejlépe placených japonských a korejských pracovníků, kteří dosáhli v čtenářské způsobilosti úrovně 2, vydělává víc, než je průměrná hodinová mzda těch, kteří dosáhli úrovně 4 či 5.

V jednotlivých zemích dochází také k významnému překryvu v rozložení příjmů v rámci každé dovednostní úrovně, a to i v zemích, kde se celkové příjmy v souvislosti se způsobilostí výrazně neliší. Například Fin s dovednostmi na úrovni 1 či níže a platem na úrovni 75. percentilu pobírá dvakrát méně než Fin s toutéž úrovní dovedností pobírající plat pouze na úrovni 25. percentilu, a vydělává jen 20 % platu, který dostává čtvrtina finských pracovníků na úrovni 4 či 5. Důvodem může být skutečnost, že někteří jednotlivci s horším zaměstnáním či nižším platem, avšak s vyššími výsledky v testu dovedností, mohou postrádat jiné klíčové dovednosti – ať už obecné

dovednosti nebo dovednosti specifické pro určitou pozici – potřebné k získání práce. Tato skutečnost může rovněž odrážet to, jak jsou v dané zemi nastaveny platy, nebo poukazovat na struktury zaměstnávání, které tyto dovednosti nedokážou adekvátně zachytit.

Jak vzdělání, ať už měřeno počtem let či dosaženou úrovní, tak i úroveň dovedností nezávisle souvisejí s výdělkem.

Klíčové body pro veřejnou politiku

- **Poskytovat kvalitní rané vzdělání a péči o děti za přijatelné ceny.** Zajištění dostupného, kvalitního raného vzdělání a mimoškolní péče za přijatelné ceny usnadňuje rodičům malých dětí návrat na pracovní trh.

- **Podporovat zaměstnavatele k zaměstnávání těch, kteří pracovní trh dočasně opustili.** Podmínky pracovního trhu a způsoby zaměstnávání, které usnadňují návrat a opětné používání dovedností těm, kteří z pracovního trhu na čas odešli, pomůže státům mobilizovat dosud nevyužitý ekonomický potenciál.

- **Podporovat starší pracovníky v tom, aby zůstávali na trhu práce.** Tato snaha může vyžadovat přezkoumání faktorů, které pracovníky vedou k odchodu, včetně důchodového věku, politiky předčasného odchodu do důchodu, působení finančních stimulů k odchodu či setrvání, ale i firemních strategií v oblasti řízení lidských zdrojů. Celoživotní učení a cílená školení, zejména v polovině kariéry, mohou zlepšit zaměstnatelnost v pozdějším období života a odradit pracovníky od brzkého opouštění pracovního trhu. Zvýšení důchodového věku prodlužuje dobu, během níž může zaměstnavatel získat zpět náklady vynaložené na školení a průpravu, a tím pravděpodobně povzbudí více zaměstnavatelů a starších zaměstnanců, aby do školení investovali.

- **Vytvořit flexibilní způsoby organizace práce, které budou vyhovovat pracovníkům s handicapem a těm, kteří pečují o členy rodiny.** Nepružné pracovní podmínky mohou ztěžovat zapojení do trhu práce pracovníkům, kteří pečují o členy rodiny, a jedincům s handicapem. Podněty k odchodu z pracovního trhu v případě handicapovaných do značené míry závisí na dostupnosti plné sociální podpory.

- **Daňové politiky by měly motivovat pracovníky, aby své dovednosti nabídli pracovnímu trhu.** Vysoké mezní efektivní daňové sazby ekonomickou návratnost přinášení dovedností na pracovní trh. Pro rodiče malých dětí může být finanční návratnost práce dále oslabena náklady na péči o děti.

- **Vyhotovit odhad dovedností nezaměstnaných dospělých.** To může pomoci pracovním úřadům určit ten nejvhodnější postup pro každého, kdo hledá práci, zejména na počátku období nezaměstnanosti.

- **Nabídnout ekonomické výhody za vyšší dovednosti.** Ekonomické výhody za vyšší dovednosti představují motivaci pro investici do rozvoje a udržení dovedností. Zdá se, že vyšší způsobilost ve zpracování informací je v určitých zemích odměňována štedřeji než v jiných, ve kterých je tato motivace limitována podobou mzdového systému a dalšími aspekty nastavení trhu práce.

- **Nadále podporovat formální vzdělávání.** Dovednosti měřené v tomto průzkumu vypovídají jen o části celé situace. Zaměstnavatelé se při rozhodování, koho zaměstnat, stále spoléhají na kvalifikace, protože dovednosti ve zpracovávání informací jsou hůře rozpoznatelné anebo proto, že kvalifikace hrají velkou roli při vyjednávání o mzdách. Nicméně přehnané spoléhání zaměstnavatelů na kvalifikaci a na počet let strávených studiem může těm, kteří jsou zdatnější, ale neměli stejný přístup ke vzdělání jako ostatní, ztěžovat získání takové práce, kde by své dovednosti mohli naplno využít.

Efektivnější využívání dovedností

Dovednosti se přetvářejí v lepší ekonomické a společenské výsledky pouze tehdy, když jsou efektivně využívány.

Vedle všeho, co již bylo řečeno, ovšem platí, že ani rozvíjení dovedností ani jejich zpřístupňování pro pracovní trh se nepřetvoří v lepší ekonomické a společenské výsledky v případě, že tyto dovednosti nejsou efektivně využity v práci samotné. Chtějí-li země využívat své talenty co nejlépe, je zásadní, aby dokázaly zajistit dobrou shodu mezi dovednostmi získanými během vzdělávání a během práce a mezi dovednostmi požadovanými trhem práce. Neshoda či nesoulad mezi těmito dvěma oblastmi mohou mít potenciálně významné ekonomické následky. Na individuální úrovni může nedostatečné využívání dovedností v jednotlivých zaměstnáních v krátkodobém či střednědobém horizontu vést ke ztrátě dovedností. Pracovníci, jejichž dovednosti jsou ve stávajícím zaměstnání nedostatečně využívány, také vydělávají méně než podobně zdatní pracovníci, kteří se pro svou práci dobře hodí. Tato situace obvykle vede k většímu střídání zaměstnanců, což bude nejspíš mít dopad na produktivitu firmy. Nedostatečné využívání dovedností ovlivňuje také produktivitu práce a, stejně jako nedostatek dovedností, zpomaluje tempo zavádění efektivnějších technologií a pracovních postupů. Na makroekonomické úrovni to v důsledku znamená zvyšování nezaměstnanosti a snižování růstu HDP. Skutečnost, že zaměstnavatelé v některých zemích hlásí nedostatek dovedností v době vysoké nezaměstnanosti, naznačuje, že dovednostmi dané populace – a investicemi do rozvoje těchto dovedností – se do jisté míry plýtvá.

Používání dovedností v oblasti zpracování informací v práci úzce souvisí s produktivitou práce.

Výzkum dovedností dospělých ukazuje, že ty země, ve kterých je značná část pracovní síly zaměstnána na pozicích vyžadujících větší používání čtenářských dovedností, vykazují větší výkon za odpracovanou hodinu, což je standartní ukazatel produktivity práce. Rozdíly v průměrném používání čtenářských dovedností vysvětlují kolem 30 % rozdílů v produktivitě práce mezi jednotlivými státy. Pozitivní vztah mezi produktivitou práce a čtením v práci zůstává silný i po úpravě pro průměrné výsledky ve čtenářské a numerické gramotnosti. Jinými slovy způsob, jakým pracovníci používají své dovednosti, ovlivňuje produktivitu práce.

Je zajímavé, že ukazatele používání dovedností korelují s měřítky způsobilosti jen málo: rozložení používání dovedností mezi pracovníky s odlišnými úrovněmi způsobilosti se výrazně překrývá. Ve výsledku se pak nezdá stávat, že zdatnější pracovníci používají své dovednosti v zaměstnání méně intenzivně než pracovníci méně zdatní. To je většinou výsledkem výrazného nesouladu mezi dovednostmi a způsobem, jakým jsou v zaměstnání používány, zejména u určitých sociodemografických skupin.

Výsledky rovněž svědčí o tom, že nedostatečné využívání získané kvalifikace je časté zejména mezi mladými pracovníky, pracovníky cizího původu a pracovníky zaměstnanými v malých podnicích, na částečný úvazek nebo na smlouvu na dobu určitou. To má významný vliv na jejich příjem, a to i po zohlednění úrovně způsobilosti, a také na jejich produktivitu. Výzkum dovedností dospělých ukazuje, že nesoulad mezi jedincovou způsobilostí a požadavky zaměstnání má na výši platu slabší vliv než nesoulad v oblasti kvalifikace. Důvodem může být jednak to, že nevyhovující zařazení na trhu práce souvisí častěji se specifickými dovednostmi vyžadovanými konkrétním povoláním anebo s obecnými dovednostmi než s dovednostmi z oblasti čtenářské a numerické gramotnosti a řešení problémů, které měřil Výzkum dovedností dospělých, a jednak to může být proto, že zaměstnavatelé dokážou rozpoznat skutečné dovednosti svých zaměstnanců nehledě na jejich formální kvalifikace a v souladu s tímto zjištěním upraví náplň práce.

Určitá dovednostní neshoda je nevyhnutelná a pro ekonomiku dokonce prospěšná.

Požadavky na dovednosti a kvalifikace se neustále proměňují. Náplň pracovních úkolů se postupem času mění v návaznosti na technologické a organizační změny, požadavky zákazníků a vývoj nabídky pracovních sil. Práci, která nemusí plně odpovídat jejich kvalifikaci

a dovednostem, mohou přijímat například mladí lidé, kteří ukončují vzdělávání, či lidé, kteří se přesouvají od nezaměstnanosti k zaměstnanosti. Z rozličných důvodů tak mohou být někteří pracovníci zaměstnání na pozicích, které plně nevyužívají jejich kvalifikace, zatímco jiní se ocitají, přinejmenším dočasně, v zaměstnáních, pro která jim odpovídající kvalifikace schází. Dovednostní neshoda v pracovním zařazení může být také dočasným jevem. Někdy například trvá déle, než se poptávka po dovednostech přizpůsobí dostupnosti většího množství vysoce zdatných pracovníků. Ne všechny typy dovednostních neshod jsou tedy pro ekonomiku špatné.

K posílení shody mezi poptávkou a nabídkou dovedností lze vykonat více.

Neshodu v rámci zaměstnání, která nepříznivě ovlivňuje ekonomické a společenské výsledky, lze řešit několika způsoby. V případě nedostatku dovedností mohou veřejné politiky napomáhat s identifikováním těch pracovníků, jejichž dovednosti v oblasti zpracování informací dosahují jen nízkých úrovní, a nabídnout pobídky jak zaměstnancům, tak i zaměstnavatelům, aby investovali do rozvoje dovedností vyhovujících požadavkům daného zaměstnání. V případě neadekvátního využívání dovedností, které jsou dostupné, se může uplatnit lepší management. Zaměstnavatelé mohou například poskytnout zaměstnancům určitou míru autonomie k tomu, aby si vybudovali své vlastní pracovní postupy s cílem efektivnějšího využívání vlastních dovedností. S tím, jak na sebe pracovníci berou větší odpovědnost za nacházení a řešení problémů, roste též šance, že se budou „učit praxí“ (*learning by doing*), což může následně podněcovat inovace. Významnou roli ve zlepšování souladu mezi nabídkou a poptávkou dovedností mohou sehrát i odbory.

Nedostatečnost úrovně dovedností, nedostatečné využívání dovedností a nezaměstnanost mohou rovněž odrážet nedostatek informací a transparentnosti.

Nedostatečné využívání dovedností souvisí často s nesouladem mezi zaměstnáním a studijním oborem: jedinec pracuje v oblasti nesouvisející s jeho či jejím studijním oborem, kde jeho kvalifikace není plně ohodnocena. Naopak nedostatečnost úrovně dovedností může být následkem nedostatečné nabídky dovedností, která zaměstnavatele nutí přijímat pracovníky, kteří pro nabízenou práci nemají ty nejvhodnější předpoklady.

Nevhodné přiřazení dovedností může být následkem zeměpisných omezení.

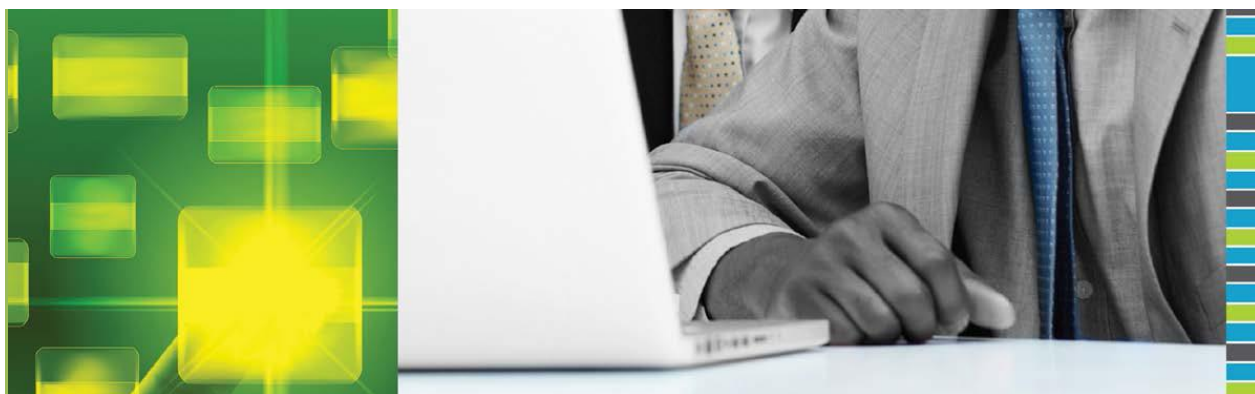
Dalším důvodem, proč nedostatečná nabídka dovedností, o níž často hovoří zaměstnavatelé, může koexistovat s vysokou nezaměstnaností, může být skutečnost, že jedinci s relevantními dovednostmi se nenacházejí ve stejné geografické oblasti jako zaměstnání, která tyto dovednosti vyžadují. Omezování nákladů a dalších překážek souvisejících s vnitrostátní mobilitou pomáhá zaměstnancům najít vhodná zaměstnání a zaměstnavatelům najít vhodné pracovníky. Import dovedností ze zahraničí bez předchozího zvážení potenciálu domácí nabídky dovedností s ohledem na vnitřní mobilitu může mít nepříznivé následky pro celkovou zaměstnanost a využití dovedností v dané zemi.

Propojování dovedností s širšími ekonomicko-rozvojovými strategiemi může státům pomoci na cestě k větší prosperitě založené na dovednostech.

Dokonalý soulad mezi dostupnými dovednostmi a pracovními úkoly neznamená vždy pozitivní situaci: lidé se mohou pro svou práci hodit, ale na velmi nízké úrovni. Takováto rovnováha v oblasti nízké úrovně dovedností může působit nepříznivě na rozvoj místní, regionální či dokonce celonárodní ekonomiky. Tuto situaci mohou vyřešit takové politiky, které na poptávku pouze nereagují, ale „tvarují“ ji. Vládní programy mohou mít vliv jak na strategie konkurenceschopnosti zaměstnavatelů (způsob, jakým společnosti organizují svou práci s cílem získat konkurenční výhodu na trzích, na kterých působí), tak na strategie trhu s produkty, které určují, na jakých trzích daná společnost soutěží. Spolu s tím, jak se společnosti přesouvají k produktům s vyšší přidanou hodnotou a do oblasti trhu služeb, dochází obvykle také ke zvyšování úrovně dovedností, které společnosti požadují, a k nárůstu míry jejich využívání. Podporou soutěže na trhu se zbožím a službami mohou političtí činitelé povzbudit produktivní ekonomické aktivity, které přispívají k silnějšímu ekonomickému růstu a k vytváření produktivnějších a prospěšnějších pracovních míst. Ačkoliv tato politika spadá primárně do oblasti ekonomicko-rozvojových činitelů, i vzdělávací instituce zaměřené na nové technologie a inovace se mohou zapojit do rozvoje dovedností, které budou utvářet ekonomiky budoucnosti.

Klíčové body pro veřejnou politiku

- **Shromažďovat aktuální informace o poptávce a nabídce dovedností.** Lepší informovanost a větší transparentnost v oblasti poptávky a nabídky dovedností napříč ekonomikami je zásadní pro řešení neshody dovedností.
- **Vytvořit pružné nastavení trhu práce.** Nastavení trhu práce, včetně ochrany zaměstnání, může usnadňovat či naopak brzdit efektivní využití dovedností a řešení otázky nevhodného spojení dovedností a zaměstnání. Ta mohou mít obzvláště zhoubný vliv na mladé lidi vstupující na pracovní trh, jakož i na jiné skupiny, jako například na pracovníky, kteří byli ve svých pozicích nahrazeni, či na ty, kteří se snaží na pracovní trh vrátit. Mohou rovněž odradit pracovníky od přestupu do jiného zaměstnání, který by jim umožnil lépe využít jejich dovednosti, ale rovněž by je vystavil vyšším rizikům.
- **Poskytnout kvalitní kariérní poradenství.** Kompetentní personál disponující nejnovějšími informacemi z trhu práce může jednotlivce nasměrovat k takovým výukovým programům, které budou pro jejich budoucí kariéru nejprínosnější. Veřejné služby zabývající se zaměstnaností mohou rovněž hrát klíčovou roli tím, že usnadní hledání shody mezi dovednostmi jednotlivce a nároky zaměstnání, a to zejména na místní úrovni prostřednictvím úzké spolupráce se zaměstnavateli a poskytovateli vzdělání a školení.
- **Zajistit konzistenci kvalifikací a jejich snadnou interpretovatelnost.** Aby bylo možno přiřadit budoucího zaměstnance k vhodnému zaměstnání, musí mít zaměstnavatelé možnost rozpoznat dovednosti uchazečů. Kvalifikace by tak měly být nejen jasné, ale také udělované konzistentním způsobem. Zásadní roli tu hraje jak průběžná certifikace vztahující se i na neformální vzdělání získané v průběhu pracovního života, tak i uznávání zahraničních osvědčení. Jednou z největších překážek, jimž musí při hledání práce čelit imigranti, je skutečnost, že jejich kvalifikace a zahraniční pracovní zkušenosti nemusí být v hostitelské zemi plně uznány. Následkem toho vykonává mnoho imigrantů práce, pro něž jsou nadbytečně kvalifikovaní.

Rovnocenné dovednosti neznamenají vždy rovné příležitosti

Muži a ženy mají velmi podobnou úroveň dovedností.

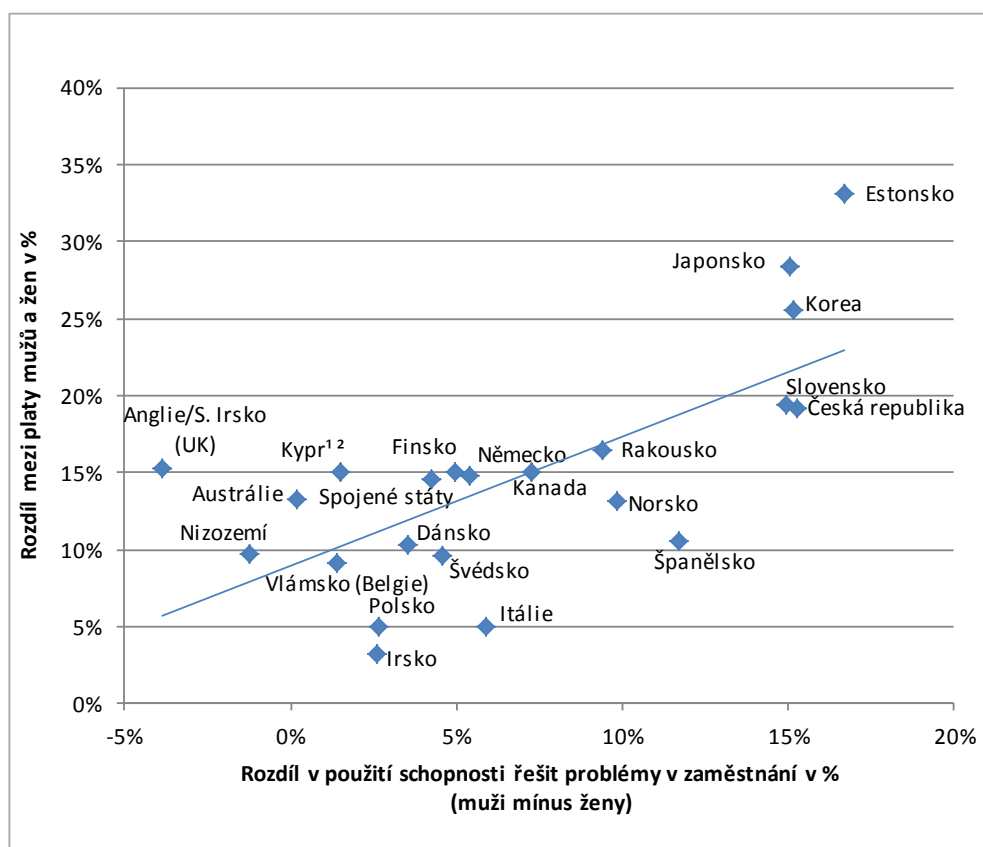
Výzkum dovedností dospělých poukazuje na nepatrný rozdíl ve způsobilosti mužů a žen. Průměrně dosahují muži lepších výsledků než ženy v numerické gramotnosti a řešení problémů v technologicky bohatých prostředích, tento rozdíl však není velký a při zohlednění dalších charakteristik, jako například dosažené vzdělání a společensko-ekonomický status, se dále snižuje. V oblasti čtenářské gramotnosti je převaha mužů ještě menší. V polovině zkoumaných zemí navíc nebyl prokázán žádný rozdíl mezi mladými muži a ženami v oblasti numerické gramotnosti, obě pohlaví dosahují rovnocenné způsobilosti rovněž v oblasti čtenářské gramotnosti, ve které byly v některých zemích o něco úspěšnější mladé ženy.

Muži a ženy v průměru používají své dovednosti jinými způsoby, částečně kvůli druhu zaměstnání.

S výjimkou několika málo zemí ukazuje Výzkum dovedností dospělých, že muži využívají v zaměstnání čtenářské a numerické dovednosti v průměru častěji než ženy. Rozdíly v užívání dovedností mohou být způsobeny genderovou diskriminací, mohou však být dány rozdílem ve čtenářských a numerických dovednostech a/nebo povahou práce samotné. Pokud se například čtenářské a numerické dovednosti používají méně často v práci na částečný úvazek než v práci na plný úvazek, může tato skutečnost částečně vysvětlovat rozdíl v používání dovedností mezi pohlavími, neboť je pravděpodobnější, že na částečný úvazek budou pracovat ženy. Tato úvaha může platit i pro různé druhy povolání: existuje vyšší pravděpodobnost, že ženy budou pracovat na nižších pozicích, u kterých se předpokládá potřeba méně intenzivního využívání dovedností. Pokud se tyto faktory zohlední, jsou rozdíly ve využití dovedností mezi pohlavími menší.

Výsledky průzkumu potvrzují, že genderové rozdíly v použití čtenářských a numerických dovedností jsou částečně zapříčiněny skutečností, že muži se nejen zdají být mírně zdatnější, ale jsou rovněž častěji zaměstnáváni v pozicích na plný úvazek, kde dochází k intenzivnějšímu využívání dovedností. To však zároveň přestává platit při zohlednění konkrétního typu práce: v takovém případě jsou rozdíly v používání dovedností u mužů a u žen větší. Jedním z možných vysvětlení je, že ženy se sice soustřeďují v určitých typech zaměstnání, své dovednosti však používají intenzivněji než poměrně malý počet mužů na podobných pozicích.

Graf 6
Korelace genderových rozdílů v platech a v používání schopnosti řešit problémy v zaměstnání

1, 2 Viz poznámky na konci této kapitoly.

Poznámky: Genderový rozdíl v platech je zde vypočítán jako procentuální rozdíl mezi průměrnou hodinovou mzdou mužů a žen včetně odměn. Rozdělení platů bylo upraveno tak, aby byl eliminován 1. a 99. percentil. Tučná čára znázorňuje nejlepší lineární predikci. Vzorek zahrnuje pouze zaměstnance pracující na plný úvazek.

Zdroj: Výzkum dovedností dospělých (PIAAC) (2012), Tabulka A4.7.

Použití schopnosti řešit problémy v práci vysvětluje zhruba polovinu genderových rozdílů v platech. Přibližně polovinu rozdílů v platech podle genderu napříč různými zeměmi lze predikovat na základě rozdílů v míře používání dovedností z oblasti řešení problémů v práci. Tento vztah však přestává být patrný, jakmile genderové rozdíly zohledníme i u řady dalších oblastí, jmenovitě u čtenářské a numerické gramotnosti, u dosaženého vzdělání, typu povolání a u pracovního oboru.

Klíčové body pro veřejnou politiku

- **Porozumět způsobům, jakými jsou dovednosti používány v práci s cílem identifikovat základní příčiny rozdílů v platech žen a mužů.**

Několik výzev pro politiku

Jelikož rozvoj dovedností populace je nákladný, státy musí upřednostnit investice do vzácných zdrojů a navrhnout takové politiky na podporu dovedností, aby z těchto investic plynuly co největší ekonomické a společenské přínosy. Musí při tom zvážit krátkodobé a dlouhodobé faktory. Efektivní politiky v oblasti dovedností musí reagovat na strukturální a cyklické změny, jako je růst nezaměstnanosti v době ekonomického poklesu nebo akutní nedostatek dovedností při náhlém rozmachu některých sektorů, ale rovněž podporovat dlouhodobé strategické plánování u těch dovedností, které jsou důležité pro budování konkurenceschopnosti a podporu nezbytných strukturálních změn.

V obdobích hospodářského útlumu, kdy jsou veřejné rozpočty napjaté, mají vlády sklon omezovat na prvním místě investice do lidských zdrojů. Avšak snižování investic do dovedností v těchto obdobích se může ukázat jako krátkozraké řešení, neboť kvalifikovaná pracovní síla bude hrát klíčovou roli ve vytváření nových pracovních míst a budoucího růstu. Pokud je šetření na veřejných výdajích nevyhnutelné, mělo by být založeno na dlouhodobém poměru výdajů a v rámci alternativních veřejných investic. Z tohoto hlediska existuje silný argument pro zachování veřejných investic do dovedností a jejich efektivního využití.

Výsledky Výzkumu dovedností dospělých rovněž zdůrazňují potřebu přeorientovat se od závislosti na vstupním vzdělání k podpoře celoživotního, na dovednosti zaměřeného učení. Vnímání dovedností jakožto nástroje, který je během života jednotlivce třeba neustále vybrušovat, také pomůže státům dosáhnout větší rovnováhy v umisťování zdrojů s cílem maximalizovat ekonomické a společenské výsledky. A mají-li být dovednosti rozvíjeny v průběhu celého života, pak je třeba do tohoto procesu zapojit široké spektrum oblastí veřejné politiky, včetně vzdělávání, vědy a technologií, zaměstnanosti, hospodářského rozvoje, migrace a veřejných financí. Koordinovat různé politiky v takto různorodých oblastech bude pro politické činitele klíčovým úkolem ve snaze určit podobu kompromisů, které mohou být požadovány, vyhnout se zdvojeným postupům a zajistit efektivitu. S ohledem na výrazné geografické rozdíly v nabídce a poptávce po dovednostech v jednotlivých zemích existuje podobně pádný důvod pro zvažování zavedení lokálních politik v oblasti dovedností, aby bylo možno sladit národní aspirace s místními potřebami.

Efektivní dovednostní politiky se týkají každého a země musí začít řešit obtížnou otázku týkající se toho, kdo, kdy a jak bude platit, zejména za vzdělávání mimo rámec škol. Zaměstnavatelé mohou pro vytvoření prostředí, které podporuje učení, udělat mnohem více a mohou do něj také investovat, někteří jednotlivci mohou unést větší finanční zátěž a vlády mohou udělat mnohem více pro vytvoření přísnějších kritérií, poskytnutí finančních pobídek a vytvoření takové záchranné sítě, která zajistí přístup k vysoce kvalitnímu vzdělávání a školení všem. Tvorba efektivních dovednostních politik vyžaduje víc než pouhou koordinaci různých sektorů veřejné administrativy a propojování jednotlivých úrovní vlády. Je třeba zapojit i široké spektrum nevládních aktérů, včetně zaměstnavatelů, profesních a průmyslových asociací a obchodních komor, odborů, vzdělávacích a školicích institucí a samozřejmě i včetně jednotlivců.

O PUBLIKACI OECD: POHLEDY NA DOVEDNOSTI

Tato zpráva je prvním vydáním nové ročenky – *OECD: Pohledy na dovednosti*. Ročenka bude přinášet multidisciplinární srovnávací analýzy klíčových témat, trendů a dat na poli dovedností. *Pohledy* jsou založeny na Rámci dovednostních strategií OECD a jejich cílem je propojovat obsah nashromážděný v rámci OECD, který vrhá světlo na rozvoj, aktivizaci a použití dovedností v zemích OECD a v partnerských zemích. Bude přinášet analýzy z jednotlivých zemí Organizace v oblasti vzdělání, zaměstnanosti, daní, inovací a ekonomického rozvoje na národní, regionální a místní úrovni v souvislosti s klíčovými tématy v oblasti politik zaměřených na dovednosti. V roce 2014 se *Pohledy* zaměří na dovednosti a zaměstnatelnost mladých lidí.

V prvním vydání *OECD: Pohledy na dovednosti* byly zveřejněny výsledky Výzkumu dovedností dospělých (PIAAC), protože data z tohoto průzkumu budou tvořit základ většiny analýz zahrnutých v nadcházejících vydáních *Pohledů*. Tato zpráva, která přináší první výsledky ze zemí a regionů, které se zúčastnily Výzkumu dovedností dospělých, je předkládána ve dvou dílech. Tento díl zkoumá první výsledky studie v šesti kapitolách:

- Kapitola 1 nabízí přehled některých hlavních faktorů, které v posledních desetiletích přetvořily poptávku po dovednostech, zejména po těch dovednostech, které se týkají zpracování informací z textu.
- Kapitola 2 představuje celkové výsledky v každé ze tří hodnocených oblastí, a to podle jednotlivých zemí.
- Kapitola 3 zkoumá rozložení dovedností napříč sociodemografickými skupinami.
- Kapitola 4 se zaměřuje na používání dovedností v zaměstnání a na projevy a rozsah neshody mezi kvalifikací a dovednostmi jednotlivce na jedné a požadavky jeho pracovní pozice na druhé straně.
- Kapitola 5 pojednává o způsobech, jakými jsou dovednosti v oblasti čtenářské a numerické gramotnosti a řešení problémů v technologicky bohatých prostředích rozvíjeny a udržovány v průběhu života jednotlivce.
- Kapitola 6 dokládá souvislosti mezi hodnocenými dovednostmi a ekonomickým statutem, platem a dalšími výsledky, jako je například zdraví a zapojení do společnosti.

Druhý díl, *Průvodce Výzkumem dovedností dospělých* (OECD, 2013), popisuje koncepci a metodologii průzkumu a jeho vztah k dalším mezinárodním hodnocením mladých studentů a dospělých.

Poznámka ohledně Kypru

Poznámka Turecka: Informace v tomto dokumentu týkající se Kypru odkazují k jižní části ostrova. Neexistuje žádný správní orgán, který by zastupoval turecké Kypřany a řecké Kypřany. Turecko uznává Tureckou republiku Severního Kypru (TRNC). Dokud se nenajde trvalé a nestranné řešení uvnitř Spojených národů, Turecko si ohledně „kyperské otázky“ nadále podrží svou stávající pozici.

Poznámka všech členských států Evropské unie, které jsou členy OECD, a Evropské unie:

Kyperská republika je uznávána všemi členskými státy Spojených národů kromě Turecka. Informace v tomto dokumentu odkazují k oblasti, která je pod faktickou kontrolou vlády Kyperské republiky.

Literatura

OECD (2013), *Průvodce Výzkumem dovedností dospělých*, OECD Publishing.

<http://dx.doi.org/10.1787/9789264204027-en>